

RA ECHO YA 'BĒFI NÚ'Ū BI MĒFI YA APOSTOL

Ra Zidada Jesu bi ñatcah_u da mēncah_u ra Maça Ndāhi

¹ Núga drá Luca, nura m_udi t'ofó dá ofo ne dá p_ehn'ab_u, zì cu Teofilo, ja m_uni gatho nú'á te bi 'y_ot'a ma zì Hmuh_u ra Jesucristo, ne nú'á bi 'ñudi desde ra pa'á bi f_uta rá 'bēfi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofo yá apostol nú'ū xqui huahni, ne po ra Maça Ndāhi bi xipabi te mi ma da 'y_ot'e'ū. ³ Mēfa de xqui du ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'á bi 'm_ucua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'ū gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'ū de hanja ri manda Ajuá.

⁴ Y de mi ñāui yá apostol ante da ma'á pa mahets'i, bi 'ñembi'ū:

—Oxqui ma gui p_oñh_u de guecua Jerusale, ja da 'b_uh_uua asta hingui hañh_u nú'á xa ñā't'ah_u Ajuá ra Dada, nú'á ya stá xi'ah_u gue ma gui hañh_u. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ya 'bestho ma da z_o ra pa gui n_xisteheh_u co ra Maça Ndāhi.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñāui yá apostol bi 'ñani'ū bi 'ñembi:

—Ma zì Hmu'ihe, ¿ha gue nuya pabya ma gui umba ma'na'qui rá ts'ēdi ra hnini Israel pa da ndā?

⁷ Nu'bú ra Zidada Jesu bi d_utuabi'ū ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ah_u gui pah_u ha'm_u ma da 'yøt'a Aju_a ra Dada nú'a_a xa bense'a_a da 'yøt'e. ⁸ Nu'ah_u, nu'a_a ma da nja, ma gui hañh_u rá ts'edi ra Maça Ndāhi sta zøhø, ne ma gui dah_u majuani de gueque nuua Jerusale, ne gatho rá ng_uni Judea, ne nuni Nsamaria, ne gatho maxøgue rá ng_uni ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi mąnga njab_u ra Zidada Jesu bi njats'i pa mañ_a ja yá thandi yá apostol. Nep_u bi hyandi'u_u gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'u_u ma'na'qui. ¹⁰ Nep_u de mi nøts'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi dāmfri'u_u mi 'bahni yoho ya enxε con gue'u_u, mri hñe dega t'axi. ¹¹ Y nú'u_u ya enxε'u_u bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ah_u gyá me Galileah_u, ¿te 'bε guí nøtsh_u nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanth_ubya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanth_u bi ma, njab_u ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mpøte ra Juda

¹² Nep_u yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'øhø 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñab_u de ra t'øhø pa ja ra hnini pe'tsa ngu 'na kilometro.

¹³ Y nu de mi zøni'u_u mbo ja ra hnini, bi bøxa ja ra tøngu hab_u xqui mihi'u_u, ne ja mi 'buhni ri gatho'u_u, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'u_u ra Alfeo, ne ra Simu nú'a_a mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'u_u nzantho mi munts'i mi apabi Aju_a co 'nada ra mfeni, mahyεgui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá nanā'a_a, ne ma'ra ya 'bēhña.

¹⁵ Ha nuya pa'u_u bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'u_u ne bi 'ñembi'u_u:

16 —Ma zi cu'ih_u, pe'tsi te xi da njab_u ngu nú'a xqui m̄anga ra Davi ne bi 'yofu ngu nú'a xqui xipabi ra Maça Ndahi. Ra Davi bi m̄a de ra Juda nú'a to'o bi zixa ya ja'i pa bá j_u ma zi Hmuh_u ra Jesu. 17 Y nuj_u dí pah_u gue nu'á go gue'a nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahyεgui ndí pεph_u'a. 18 Nu'á bi pa ma zi Hmuh_u ra Jesu, y co nú'a ra boja bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nep_u nu'á bi dagui ma'mεmfo, ne 'bestho bi f̄o rá m̄u ne bi b̄onga yá xefo, y bi du. 19 Y gatho ya me Jerusale bi badi nú'a xqui nja, hangue nu'á bi hñu'mbabi nura hai'a de yá hñaquí'ḡ Aceldama, rí b̄oni da 'ñena ra Hai dega Ji. 20 Pe'tsi te da njab_u ngu nú'a xa t'ofu ja ra Maça T'ofu ja ya Salmo ne ena:

Dá nhuata rá ngu'a,
oto sti ma da 'm̄ini.
Nehe ena:

Nu'a mrá 'bεfihm̄a'a, dá mε ma'na ra ja'i.

21 Hangue mahyoni ga huañh̄u bya 'na de nú'ḡ to'o ndí 'ñoh_u gatho nú'ḡ ya pa ndá 'b̄uḡ co ma zi Hmuh_u ra Jesu, 22 desde mi xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'a tó'o ma ga huahniḡ go gue'a ma da maxcah_u ga dah_u majuani gue ma zi Hmuh_u ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

23 Nep_u bi huahni'ḡ 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'a xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni'ḡ ma'na ra cu rá thuhu ra Matía. 24 Nep_u bi 'yapabi'ḡ Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihε, go gue'e guí patca gatho ma mfenihε, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'b̄uca to'o de guehy_u xcá huahni. 25 Nu'i go guí paḡi nda'ñá de guehy_u xcá huahni pa da mεp'a'i ne go di

guehni dri apostol pa drá mpøte ra Juda nú'a to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma habu mri 'ñepi da ma.

²⁶ Y nu'ú bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'u 'ret'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nzøt'a nú'u 'ret'amayoho.

2

Xa zøhø ra Maça Ndahi

¹ Nu mi zøhø ra pa de ra Pentecoste yá ngo ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadbü co 'nada ra mfeni. ² Nepü mi damfri'u bi nt'øde 'nara ñuni xi nts'edi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'øde gatho mbo ra ngu habü xqui munts'i'u ngu 'ñena 'nara danga bñthi xi nts'edi. ³ Ne 'mefa bi hnequi 'ra ngu ya t'uca faspí maña de ja yá ñaxu cada 'na de nuto gatho mi 'bñhni. ⁴ Y gatho'u bi hñanga ra Maça Ndahi, ne bi müdi bi ña 'rama'na'ño ya hñaquí cada 'na de gue'u ngu mi japabi ra Maça Ndahi da ña'u.

⁵ Nuya pa'u mi 'bñhni Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de haburaza ya hai de ra ximhai, ne nu'ú xi mi camfri Ajuá ngu nú'a xqui t'utuabi. ⁶ Y nu de mi nt'øde nú'a ra danga ñuni, ndunthi ya ja'i xi bi dama munts'i habü mi 'bñi ya cu, ne bi 'yø ngue'a mi øde yá hñaquí cada 'na de gue'u. ⁷ Ne himi pa te da beni, bi 'yø ne mri 'ñémbabi'u:

—¿Ha gue hingo guehyü ya me Galilea núyü dí øhu ña? ⁸ Nu'bú ¿hanja cada 'na de guecju dí ø ma hñaquihü nú'a dá pahü desde dá 'bñhü? ⁹ Ngue'a 'ra de guecju dyá menguhü Partia ne de Media, ne de Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne

de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia. ¹⁰ Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Frigia, ne Pamfilia, ne Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Nroma, 'ra majuani ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo hɔnse ngue'a ri denga ma leyh_u. ¹¹ Ne nu ma'ra de guecj_u ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugaguih_u dí øh_u xicj_u de ma hñ_aquih_u gra ñ_a cada 'na de guehy_u, ne xicj_u de nuya danga t'øt'e xa 'yøt'a Aju_a.

¹² Nep_u nú'u ya ja'i'u bi ntsø'mi ne mi tu yá mui mri 'ñémba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí bømbyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyá xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofo ya ja'i

¹⁴ Nu'bú ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú'u má 'ret'ama'ra ya apostol, nep_u bi ñ_a nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ah_u gyá me Judeah_u ne gatho nú'ah_u guí 'buh_uua Jerusale, 'yøh_u núna ma ga mā pa gui pah_u. ¹⁵ Núy_u guí øh_u ñ_a, hindi ti ngu guí beñh_u, ngue'a ja nzunga guto xudi. ¹⁶ Núna guí hanth_u, go guehna xqui mąnga ra badi Joel gue mi pe'tsi da njab_u, y nubyá ya gá hyanth_u bi nja ngu nú'a bi mañ'a. Nu'á bi 'yofo njaua:

¹⁷ Aju_a bi 'ñena: Nuya pa da 'ñep_u, ma ga pempa ra Mąca Nda_{hi} gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'uh_u ne ri t'ixuh_u ma da ñ_a co rá ts'edi ra Mąca Nda_{hi}.

Nuya basja'i ma da hyanda 'raya nt'udi, nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

18 Ne nuya pa'ḡ gatho nú'ḡ pεpqui, dra 'ñøhø que dra 'bεhñā, ma ga pεmpabi'ḡ ra Maça Ndāhi pa da umba ra ts'edi da ñā.

19 Ne ma ga u't'ahḡ 'raya dānga nt'udi nuni mahets'i

ne nuua ra ximhai,
dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

20 Ma gui hyanthḡ ra hyadi hinda ma da unga ra ñot'i, ma da 'mεxuui.

Nura zanā ngu ma da nji.

Nepḡ de gue'a ja da zøhø nú'a ra pa de rá 'ñehe ra Zidada,

gue'a ra pa ma da hneca rá dānga ts'edi'a strá nsunda.

21 Ne gatho nú'ḡ to'o da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a.

22 Nú'ahḡ gyá me Israelhḡ, 'yødehḡ nuya ya noya ma ga xi'ahḡ: Nu'ahú guí pahḡ gue ra Jesu nú'a mrá me Nasare bi 'yøt'a gatho nú'ḡ ya t'øt'e ne gatho nú'ḡ ya nt'udi bi 'yøt'e con gue'ahḡ po rá ts'edi Ajuā, ngu guí paschḡ, y njabḡ bi hnequi gue Ajuā xqui mehni'a. 23 Pe nu'á bri da ja ri 'yεhḡ, nepḡ nu'ahḡ gá daphḡ ja yá 'yε ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'a ja 'nara pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'a bi nja, bi njabḡ ngue'a Ajuā go bi bense da njabḡ y nú'a gue'a mrá paha'a. 24 Nu'ahḡ gá hyohḡ ra Jesu, pe nu Ajuā go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui de ra du, ngue'a nura du otho rá ts'edi pa da zamí'a. 25 Ra ndā Davi xqui mā de gue'a ne xqui 'ñena:

Nuga dí padi gue Ajuā nzantho 'bai con gueque pa da maxcagui ne da ñāngagui.

26 Hangue nuga xi drí johya ne dí ña co nura johya dí pɛ'tsi.

Ne dí tɔ'mi gue nu xcrá tu, ma ga yopa nte de ra du.

27 Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingui ma gui hopi ja da gohni ma te ja ra du, nixi gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmaça 'begogui.

28 Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te, ne ma gui 'raca 'nara danga johya nu xcrá 'bupɸ mahets'i con gue'e.

Guehna bi mąnga ra Davi ja ra Maça T'ofu.

29 Nú'ahɸ ma cu'ihɸ xcá munts'ihɸua, xi ma-juani dí xi'ahɸ, xa du ma xitahɸ ra nda Davi ne bi nt'agui'a, ne jaua rá nt'agui asta mapaya. 30 Ra Davi mrá 'mɛhni Ajuą hangue nu'á bi ma nú'a mri 'bedi da nja. Ne mi pađi gue mi ma da 'mɸ 'nará t'ɸ pa drá mpɔte'a, ngue'a njabɸ xqui ña'tuabi Ajuą. Y nú'a ra t'ɸ'a go di gue'a ra Cristo nú'a xqui ña'tuabi da mɛhni pa da nda. 31 Hangue nura Davi 'ñena ya xqui hyanda nú'a bi nja 'mɛfa, ne bi 'yofu gue mi pɛ'tsi da e da yopa nte ra Cristo nú'a xqui hñuts'i Ajuą pa da nda, ne himi ma ja da gohni rá te ja ra du, nixi rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. 32 Y nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe majuani gue Ajuą bi 'yɔt'e pa bi yopa nte de ra du. 33 Hangue nubya po rá ts'edi Ajuą ra Dada, bi ma pa mahets'i, ne ja bí huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá pɛhna ra Maça Ndađi ngu nú'a xqui ñagui Ajuą ra Dada. Hangue gathu nú'a guí hanthɸ ne guí øhɸbya, go ra Maça Ndađi øt'a njabɸ. 34 Pe ra nda Davi hingo bi njats'i pa mahets'i, pe nu'á bi mañ'a bi 'ñena: Ajuą ra Dada bi 'ñemba ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei,
 35 asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua
 ja nga'ti ri ua.”

36 Nubyá, mahyoni da badi gatho ya me Israel
 gue Ajuá ra Dada xa hñuxa ra Jesu pa go di gue'a
 dra Hmu ne da nda ngue'a go gue'a ra Cristo xpá
 pɛhni'a. Y go gue'a gá ponthu ja ra pont'i ne asta
 hinga hyohu.

37 Ha nu mi 'yøde nú'a bi manga ra apostol
 Pedro, nú'u ya ja'i mi 'buhni xi bi du yá mai, ne
 bi 'yambabi ra apostol Pedro ne nú'u ma'ra ya
 apostol, bi 'ñembi:

—Zi cuhu, nu'bú ¿xi te rá 'bɛ mahyoni ga øthebya?

38 Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ñobrihu ne gui nxistehehu gatho'ihu de rá
 thuhu ra Zidada Jesucristo pa njabu dra pun'a ri
 ts'oquihu. Ne njabu ha, Ajuá da pen'a'ihu ra Maca
 Ndañi pa da 'mu ja ri corasohu. 39 Ngue'a nuna
 hñá'tina pa gue'ahu ne pa ri bətsihu ne pa gatho
 ma'ra ya ja'i 'bu ja rá ngani ra ximhai nú'u da
 zohna Ajuá ma Hmuhu.

40 Ra apostol Pedro bi sigui bi zofo ya ja'i co
 ndunthi ma'ra ya noya ne bi 'ñembabi:

—Mpøhøhu pa hinda zu'ahu rá cue Ajuá nú'a ma
 da zuði nú'u hingui ne da mpøhø.

41 Nepu gatho nú'u to'o bi hñani nú'a ra ts'ofu'a bi
 nxistehe 'bestho. Hangué nura pa'a bi hñuxa ngu
 má hñu 'mo ya gamfri. 42 Y nu'ú bi 'yøt'a gatho
 nú'a bi xipabi ya apostol. Ne mi 'bu'u co 'nadra
 mfeni, ne nzantho mri munts'a mahyegui pa da zi
 ra Maca Nt'oxi ne pa mi apabi Ajuá.

Yá 'mai ya mudi gamfri

43 Ne gatho ya mengu de guehni xi bi ntsu ngue'a xqui hyanda ya apostol mi øt'a ndunthi ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e co rá ts'edi Ajuá. 44 Ne gatho nú'ya ya gamfri mi 'bui 'nadb_u ne mri mfax'ya 'na ngu ma'na pa hinte da 'bepi'ya. 45 Ne mi pa gatho nú'a te mi pe'tsi'ya ne mi hecuabi gatho nú'ya ma'ra ya zi hyoya cu nú'ya mi othobi. 46 Ne hyastho 'nara pa ngu 'nara pa mri munts'a ja ra nija co 'nadra mfeni. Ne mi tsi ra Māca Nt'oxi ja yá ngu'ya, ne mri ñuni'ya mahyεgui co ndunthi ra johya ne co 'nara hoga mfeni. 47 Ne mri nsunda Ajuá mahyεgui. Ne ma'ra ya ja'i mi handi te mi øt'e'ya, nu'bú nuya ja'i'ya mi numahño'ya. Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i nú'ya mi zofo Ajuá, ne mri munts'a 'nadb_u'ya co nú'ya ya mudi gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

1 'Nara pa ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mri ma pa ja ra ndanija ngu nzanga hñu nde, ya mi gue'a ra ora pa ra søcambeni ja ra nija. 2 Y nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho, ja xqui hñudini 'nara 'ñøhø mrá doua desde xqui 'mui. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi ra boja gatho nú'ya to'o mi thohni mi cæt'a mbo ra ndanija. 3 Nu'bú nu'á bi hyanda ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua de mi ma da yæt'a ja ra ndanija, bi 'yapabi ra boja. 4 Nep_u nura Pedro ne ra Xuua bi gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi mæti, ne ra Pedro bi 'ñembabi:

—Hyandgahe.

⁵ Ne nura zi doua xi bi gohi bi nɛ'ta nú'ɥ yoho ya apostol, mi hu rá mɛi gue mi ma te da umbahma'ɥ.

⁶ Nepɥ ra Pedro bi 'ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'a'i. Nú'a dí pɛ'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i gui 'bai gui 'yo.

⁷ Nepɥ bi mipa rá 'yɛ ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'ɛgui. ⁸ Y nura ora'a 'bestho bi 'yɛnga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepɥ bi 'ño, ne bi mɛui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ɛnsagui mi xɔcambeni Ajuá con gatho rá johya. ⁹ Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi xɔcambeni Ajuá. ¹⁰ Nepɥ nu'á 'bestho bi ba'di gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gosthi nija mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'ɥ de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

¹¹ 'Mɛfa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'ɥ ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habɥ mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. ¹² Y nu mi hyanda ra Pedro nú'ɥ ya ja'i xqui munts'ini, bi 'ñembabi:

—Nú'ahɥ gyá me Israelhɥ, ¿hanja xi grí 'yøhɥ, ne hanja xi guí natcahe 'ñena gue co ma ts'edisɛhe go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani? ¹³ Nú'a ra Ajuá mi xɔcambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'ɥ ma'ra ndu ma

xitah_u, nú'á go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'u'a, pa njab_u da hneca rá ts'edi nura T'u'a. Nú'á go gue'a gá daph_u ya ndá, ne gá mañhu ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyegui'a. ¹⁴ Pe nu'ahú hingá neh_u, masque go gue'a rá hmaca T'u Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yøt'e. Pe nu'ahú gá eñhu gue ma'na xá hño dra thøgue 'nara hyote. ¹⁵ Nep_u nu'ah_u gá hyoh_u nú'a to'o ri 'racju ra te, pe Ajuá bi 'yøt'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶ Nuna 'ñøhø guí hanth_u ne guí pah_u gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yøthe ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njab_u ngu guí hanth_ubya.

¹⁷ Nubyá, nú'ah_u ma cu'ihe, dí pahe xá hño gue gá dah_u ra Jesu ngue'a hinte nguí pah_u, ngu nú'u ma ndah_u nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yøt'e, hangue gá mfaxh_u gá hyoh_u ra Jesu. ¹⁸ Pe nu Ajuá bi 'yøt'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'b_u ne xqui 'yofo'u gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da ndá mi p'e'tsi da thogui ndunthi ya ugui asta rá du'a. ¹⁹ Hangue nubyá mahyoni guí ñobrih_u ne guí yopa jonih_u co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquih_u, y nu'bú ha, nu'á da 'ra'a'ih_u 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'm_ui. ²⁰ Ne da yopa pen'a'ih_u ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'i'a pa da ndá. ²¹ Ne nu'á xi majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'b_uhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gatho, ngu nú'a xqui xipa maya'b_u yá m_uca 'mehni da m_u. ²² Ngu bi manga ra Moise bi xipa ndu ma xitah_u bi 'ñembi: “Nú'a Ajuá ma

zi Hmuh_u ma da hñux'ah_u 'na de gue'ah_u pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'á ma gui 'yøteh_u nú'a da xi'ah_u. ²³ Ne gatho nú'u to'o hinda ne da gamfribi rá noya nú'a ra 'mehni'a, nu'ú dra huati ne da 'medi de ja yá hnini.”

²⁴ Gatho nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui mā nehe de nuya pabya dí 'buh_u. ²⁵ Y nú'u ya hñá'ti bi mąnga nuya 'mehni'u, gue'u pa gue'ah_u. Y nú'u ya japi de ra cohi xqui gohui Ajuá ndu ma xitah_u, nehe gue'u pa ri hñoh_u. Hangue Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: “Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japi gatho ya ja'i de rá ngani ra ximhai.” ²⁶ Y nu'ah_u go yá mudi'ih_u bá pen'ah_u rá T'u Ajuá pa bi zo'ah_u gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u pa njab_u da jap'a'ih_u.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñqui ya nda

¹ Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'buh_uhnitho ja ra ndanija mi zofo ya ja'i. Nep_u bi zøni 'raya macja ne ra nda de ya nsunija, ne ya saduceo nú'u himi camfri gue da yopa nte nú'u ya xa du. ² Nep_u nu'ú bi bø yá cuε ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangue mi utuabi'u gue gatho ya ja'i ma da yopa nte. ³ Nu'bú nuya ja'i'u 'bestho bi g_u nts'ahni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyantha, ngue'a nú'a ra pa'a ya bi nde. ⁴ Pe ya xi mi ndunthi nú'u to'o xqui 'yøde ne xqui gamfri nú'a mi mąnga

ra Pedro. Ya ngu mi cut'a 'mo ya 'ñøhø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behña nixi ya batsi.

⁵ Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ma'ra ya nda gá xodyo. ⁶ Gatho'ux bi munts'a mahyεgui co ra Anás nú'a to'o mrá danga nda gá macja, nehe mi 'buhni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro, ne gatho ma'ra ya 'ñøhø nú'ux mi ja te yá njauí ya danga nda gá macja. ⁷ Nepux nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'ux pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'mehni'ihux, ne to'o rá ts'edi guí hampahux pa guí øthux njabux?

⁸ Nu'bá ra Pedro mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndaí pa bi daí ne bi 'ñena:

—Nú'ahux gyá ndahux de ma hninihux Israel, ⁹ ya gue guí angahe de nú'a ra hño bi t'ø'tua nuni ra zi 'ñøhø mrá doua, ¹⁰ ma ga xi'ahe hanja bi za bi ñanini, pa guí pahux ne gatho nú'ux ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñøhø guí hanthux 'bahni, nuni bi ñani de rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare nú'a gá ponthux ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yø't'e Ajuá pa bi yopa nte de ra du. ¹¹ Nú'á go gue'a gá utsahux, nja ngu nú'ux ya hyøngu mi 'bui maya'bu bi føthmabux ra mudi do nú'a mi ma xa hyoca rá nija Ajuá. Pe nubyá go gue'a ra mudi do bi megui Ajuá pa bi hyø rá nija. ¹² Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguihux, hønse ma zi Hmuhux ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguihux, hønse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguihux.

13 Nu'bu nuya nda mi 'buhni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi paði gue himyá 'ñøhø dega danga mfadi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi baði'ua gue mi gue'ua 'raya 'ñøhø xqui 'ñoui ra Jesu. 14 Pe nu'ú himbi za te bi datuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'ua nú'a ra zi doua xqui ñani. 15 Nu'bu nú'ua ya nda bi 'beɸpabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua da bøhma de habua xqui munts'i'ua, ne bi 'ñu'ti'ua 'na ngu 'na, 16 ne bi 'ñémbi:

—Xibya, ¿te ga øthua co nuyua ya 'ñøhøyu? Ngue'a nú'a xa 'yø'tua nuna 'ñøhø mrá doua, ya paði gatho ya ja'i nuua ja ma hninihua Jerusale, y hingui tsa ga cønihua. 17 Ha nujá ya hindí nehua da fadi de guehna haburaza, hangue ma ga hø'tuahua ra hña gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofo de rá thuhu ra Jesu.

18 Nepua bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua, ne bi t'embabi'ua:

—Ya ote ma xqui mañhua, ne ya oxqui ma gui zofohua ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

19 Nu'bu nura Pedro ne ra Xuua bi daði ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñhua xá hño njabua ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga ø't'ahe ri pahahua que rá paha Ajuá? 20 Ngue'a nuje hinda za to'o da hñaagahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

21 Nu'bu nú'ua ya nda hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, hønse bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nepua bi hyeguitho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xøcambeni Ajuá po rá ngue nú'a

ra 'ñøhø xqui ñani. ²² Ngue'a nú'a ra 'ñøhø xqui ñani ya mi pɛ'tsa thogui ñote njeya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyɛgui

²³ Nu mi thɛgui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'ɛ ma'ra ya gamfri pa bi metuabi nú'a xqui xipabi ya ndá gá macja ne yá ndaxjua ndá ya xodyo. ²⁴ Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xøcambeni Ajuá co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'ɛ:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuá gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. ²⁵ Ne nu'i po ra Maça Ndahi gá xipa ri 'bɛgo ra Davi da mąnga njaua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñɛ'ti'ɛ da 'yøt'a ya nts'o'mɛi, pe nú'a ra nts'o'mɛi bi beñ'ɛ da 'yøt'e, hinda za da 'yøt'e.

²⁶ Bi munts'a ya ndá de gatho ya hnini de ra ximhai pa bi 'ñɛ'ti'ɛ da ɛtsa Ajuá ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da ndá.

²⁷ Ngue'a xi majuani ja nuna hniniḡa bi munts'a ra ndá Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'ɛ hingyá me Israel, pa bi ɛtsa nuri maça T'ɛ ra Jesu nú'a xcuá pɛhni pa da ndá. ²⁸ Ne bi 'yøt'e'ɛ ngu nú'a gá beni ne gá mąnga maya'bɛ gue mahyoni da nja. ²⁹ Nubya ma zi Hmu'ihe, hyanda nuna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri maça noya, ngue'a go dí pɛp'ahe. ³⁰ Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'yɛ ja ya da'thi pa da ñani'ɛ ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ya dąnga t'øt'e de rá thuhu ri maça T'ɛ ra Jesu.

³¹ Ngu xi bi uadi'ᵁ bi xɔcambeni Ajuᵁ, bi hmᵁnga ra ngu habᵁ xqui munts'i'ᵁ, ne gatho nú'ᵁ mi 'bᵁhni bi hñᵁnga rá ts'edi ra Maᵁca Ndᵁhi, ne bi ñᵁ nts'edi'ᵁ de rá noya Ajuᵁ, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pɛ'tsa ya gamfri myá meti 'na ngu ma'na

³² Y gatho nú'ᵁ ya xqui gamfri Ajuᵁ mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hmᵁte'ᵁ. Ne mi mfax'ᵁ 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bɛdi, ngue'a gatho nú'a mi pɛ'tsi'ᵁ mrá meti mahyɛgui, ne ni 'nara cu himi pɛ'tsa ni 'nara t'øt'e nú'a mrá metisɛ. ³³ Ne co ndunthi ra ts'edi mi pɛ'tsa ya apostol bi damajuᵁni gue xqui yopa nte de ra du ma zi Hmuhᵁ ra Jesu, ne Ajuᵁ xi bi mats'i'ᵁ. ³⁴ Ha ni 'na de gue'ᵁ hinte mi ø'tua ra 'bɛdi, ngue'a gatho nú'ᵁ to'o mi pɛ'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá hᵁ gatho nú'a ra boja mi hᵁni de yá hai ne de yá ngu, ³⁵ ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'ᵁ mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bɛdi gue'a mi t'umbabi nehe. ³⁶ Ne mi 'bᵁhni 'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñu'mbabi ya apostol dra Berhna, rí bøni da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá mᵁi ya Ja'i. ³⁷ Nu'a bi pa 'nará hai'a ne bá hᵁ gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

¹ Pe mi 'bᵁ ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'behñᵁ mrá thuhu ra Safira. Nú'ᵁ bi pa 'nara hai myá meti'ᵁ. ² Nepᵁ bi beñ'ᵁ gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue

bi zama 'na tui ra boja ra cu Ananía. Ne mi pase co rá 'behña gue xqui zama ra boja. Nu'bú ra cu Ananía bi hñaxa nú'a ra boja bi hyeque pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi ha, pe hina. ³ Nepu ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathma ra Maca Ndañi? Ngue'a hinga unga gatho nú'a ra boja gá hani de ri hai gá pa ngu nú'a gá ma gue mi xogue ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri metihma ra hai? ¿Ha gue hingo ri metihma ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yøt'e njabu? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Ajuá, hingue hønse con gueje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'u to'o mi 'buhni ne gatho nú'u ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'u xi bi ntsu. ⁶ Nepu nuya bats'ñøhø mi 'buhni bi 'mai bá juts'i ne bi mant'i bi duts'i'u pa bi ma bá agui.

⁷ Nepu xqui tho ngu hñu ora bi zøhø rá 'behña ra cu Ananía nehe habu mi 'bui ya gamfri, pe nu'a nixi mi padi te xqui nja. ⁸ Nepu ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pahu?

Nu'bú nú'a ra nju bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, gue'a bi muui.

⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri dame pa gui hyathmahu rá Maca Ndañi Ajuá? Ndi, 'bapu møte ja ra gosthi nú'u to'o ja bá juadi bá ac'a ri dame, y nubyá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

10 Y 'bestho nura ora'a ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi yat'a nú'ú ya bats'ñøhø bi hyandi gue ya xqui du nú'a ra nju nehe, 'bestho bi duts'i'ú pa bi ma bá agui nehe habú xqui 'yacuabi'ú rá dame. 11 Nepú gatho ya gamfri xi bi hñaxa 'nara danga tsu, nehe gatho nú'ú ma'ra to'o bi 'yøde de nú'ú ya t'øt'e'ú, xi bi ntsu'ú.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e

12 Nuya apostol bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyεgui 'na mfenitho ja ra porta nú'a rá thuhu ra Porta de ra Salomó.

13 Gatho nú'ú himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'ú mi e'tsua yá nsu'ú. 14 Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, ya 'ñøhø ne ya 'bεhña. 15 Ne 'yo mi fadi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'bεgui co yá mfidi ja yá hyo ya 'ñu pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hønse co rá xudi'a da go'ma nú'ú ya da'thi, nú'ú 'bestho da ñani. 16 Gatho nú'ú ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nú'ú to'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, y gatho mi ñani.

Ya apostol bri jú nts'ahni

17 Nepú bi njúxa ra danga nda gá macja ne ya saduceo nú'ú myá mfats'i'a, ngue'a xi bi bø yá cuε'ú ngue'a mi ne da nsεhε'ú ne ya ndunthi ya ja'i mri dena ya apostol. 18 Nepú bi gu nts'ahni ya apostol ne bi got'a fadi. 19 Nepú nú'a ra xuui'a

'nará εnxε Ajuá bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi pønga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

²⁰ —Rí maha ja ra ndanijá ua zofohuni ya ja'i, ne xipabi_u ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

²¹ Nep_u rá hyax'a xi 'nitho, nu'ú bi ma pa ja ra ndanijá ngu nú'a xqui xipabi rá εnxε Ajuá. Y ngu mi zøni bi y_ut'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofo ya ja'i ya apostol, nura danga nda gá macja ne yá mfats'i bi 'yøt'a 'nara hmunts' con gatho ya nda de ra hnini Israel. Ne bi mēhna to'o mi ma dua tsi nú'_u ya apostol mi jot'a fadi. ²² Ha nu mi zønga nú'_u ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'oni ya 'yofadi. Nu'bú nu'ú bá dama pengui pa bi ma gue ya mi jo'oni'_u, ²³ ne bi 'ñena'_u:

—Dá tsu_he ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu ndá xocje ra gosthi hinto dá tsu_heni mbo.

²⁴ Nu mi 'yøde njab_u nura danga nda gá macja ne ra nda de ya nsunija ne ma'ra ya nda gá macja, xi bi du yá mui, ne himi pa_{di} te da beni, y mri 'ñémbi'_u:

—Xibya ¿te rí bømbya'a?

²⁵ Nep_u bi zøhø 'nara ja'i bi 'ñembabi'_u:

—Nú'_u ya 'ñøhø gá cothmah_u fadi, ya bí 'bahni ja ra ndanijá bí zofo ya ja'i ma'na'qui.

²⁶ Nu'bú ra nda de ya nsunija bi mēui ya gants'ahni pa bá yopa j_u ya apostol. Bá j_u pe hinte bi 'yø'tuabi'_u ngue'a mi tsu xa bø yá cue ya ja'i y xa hyøxa nc'ahni. ²⁷ Nep_u bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a nda gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'_u. Nep_u nú'a ra danga nda gá macja bi 'ñembabi:

28 —¿Ha gue hindá xi'ahé gue ya hinxcá zofohma_u ya ja'i ne ya hinxcá ñahma_u de rá thuhu ra Jesu? Nu'bú ¿hanja hinxcá 'yøh_u? Ya gatho ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofoh_u de ri noyah_u. Ne go guí ne gui hyøxcahe ra thaibya de rá du nú'a ra 'ñøhø'a.

29 Nu'bú ra apostol Pedro ne gatho ma'ra ya apostol bi dadi ne bi 'ñeñ'u:

—Nuje ma'na rí 'ñepi ga øthe Ajuá que yá hmanda ya meximhai. 30 Ajuá nú'a to'o mi xøcambeni ndu ma xitah_u go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ra Jesu de ra du, masque nu'ah_u gá ponth_u ja 'nara za asta himbi hñu ri muh_u gá hyoh_u. 31 Y nubyá Ajuá xa 'ñegui ja rá 'ñei pa da nda. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte zo'ah_u gatho nú'ah_u gyá me Israelh_u pa gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u ne da pun'ah_u. 32 Nuje dí dahe majua_uni de gue'a, ne ra Maça Nda_uhi ri damaju_uni de gue'a nehe. Nehe Ajuá ri umba ra Maça Nda_uhi nú'u to'o øte'a.

33 Ha nu mi 'yøde njab_u ya nda xi bi bø yá cuε ne asta mi ne xa hyohma_u ya apostol. 34 Pe mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nú'a mi 'nara xahnate de ra ley, y gatho ya ja'i xi mi numahño'a. Nu'a bi 'mai ne bi manda dra pønga 'na zi ora nuya apostol. 35 Nep_u nura Gamalie bi 'ñembabi gatho nú'u ya ja'i xqui munts'ini:

—Nú'ah_u compah_u de Israel, beñh_u 'met'o xá hño nú'a guí ne gui 'yø'tuah_u nuya 'ñøhø'u. 36 Beñh_u gue pε'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Teuda mi hu rá muí gue mi pε'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndangui de ma'ra, hangue bi dεna ngu goho nthebe ya 'ñøhø. Pe nura Teuda

bi tho, ne gatho nú'ᵤ to'o mri 'ñoui bi nxani ne bi nhuati gatho'ᵤ. ³⁷ Nepᵤ 'mefa de gue'a bi 'mᵤ ma'na ra 'ñøhø mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nú'ᵤ ya pa dega nthuxa thuhu, nu'á bi 'yᵤ'ta ndunthi ya ja'i pa go bri theni'a. Ne 'mefa nu'á bi tho nehe, ne bi nxanga gatho yá ja'i nú'ᵤ mri 'ñoui. ³⁸ Hangue nuga dí xi'ahᵤ, ma'na xá hño hyehᵤ dí 'yobᵤ nuya 'ñøhø'ᵤ. Nu'bᵤ nú'a øt'e'ᵤ go xa bensehe, pe'tsi ga hanthᵤ da nhuati nehe. ³⁹ Pe nu'bᵤ go rá meti Ajuá nú'a øt'e'ᵤ, nu'bú hinda za gui hñacuahᵤ. Ngue'a 'bᵤ gui 'yøthᵤ njabᵤ, ja ra uenda go grí ntuñᵤ co Ajuá.

⁴⁰ Y nú'ᵤ mi 'bᵤhni ja ra hmunts'i bi 'yøde nú'a ra ts'ofola. Hangue bi yopa ca'ta mbo ya apostol pa hønse bi na'mbabi ne bi yopa hyø'tua ra hñá gue ya hinda sigui da ñá de rá thuhu ra Jesu, nepᵤ bi hyegui bi ma'ᵤ. ⁴¹ Y de mi bønga ya apostol de guehni, xi mri johya'ᵤ ngue'a Ajuá xqui umba nsequi da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁴² Ha hyastho himi tsaya'ᵤ da zofo ya ja'i de ja ra ndanija, ne mi pa ja ya ngu mi manga ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

¹ Nuya pa'ᵤ mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'bᵤhni 'raya cu mi ñá griego. Nepᵤ nu'ú bi 'ñembabi nú'ᵤ ya cu mi ñá de yá hñáqui ya xodyo, ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'ᵤ yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'ᵤ ma'ra ya viuda, ngue'a nu'ú hyastho mi t'umbi te

da zi. ² Nep_u nú'ú 'rɛt'amayoho ya apostol bi zohna gatho ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'ú:

—Ma zi cu'ihe, nuje dí 'b_uhe pa ga mañhe rá noya Aju_a, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahe nú'a te da zi nú'ú hingui ts_upabi.

³ Hangué mahyoni gui huañ_u yoto ya cu de guec_u nú'ú xcá hanth_u 'yo xá hño ne h_umpa rá ts'edi ra Ma_{ca} Nda_{hi} ne xi di ja yá mfadi. Nú'ú go gue'ú dyá uenda da mε nuna 'bεfina. ⁴ Ha nuje ma ga sigui ga aphe Aju_a ne ga mamfe rá noya'a.

⁵ Ha nu mi 'yøde bi sipa njab_u ya cu, gatho xi bi ho'ú. Rá m_udi, bri huahna ra cu Teba nú'a mi pε'tsa ndunthi ra jamfri ne mi h_umpa rá ts'edi ra Ma_{ca} Nda_{hi}. Nep_u bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano, ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'a ra me Antioquía xqui nxodyo ngue'a xqui dεmba yá ley'ú. ⁶ Ne bi ts'ixa pa hab_u mbi 'b_ui ya apostol pa bi 'yapabi Aju_a por gue'ú. Nep_u ya apostol bi hñuxa yá 'yε ja nú'ú ya cu xqui thahni.

⁷ Y njab_u ma'na mri nt_unga rá noya Aju_a, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusale, ne ndunthi ya macj_a bi gamfri rá noya Aju_a nehe.

Ra Teba bri j_u nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi h_umpa rá ts'edi Aju_a ne mi ja rá mfadi pa mi pepa rá 'bεfi Aju_a, mi øt'a ya d_unga t'øt'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nij_a ya xodyo nú'a mrá thuhu ya Nzai 'Bεgo xa Thøgue, ja mi 'b_uhni 'raya 'ñøhø nú'ú mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandría, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gatho'ú bi m_udi bi ntsanoyau ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'ú himi tsa te da

datuabi'a ngue'a nu'á mi ha ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi pa mi ña. ¹¹ Nepu nú'u ya ja'i'u bi 'yu'ta 'raya 'ñøhø ne bi gu'tuabi pa da m̄anga ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: “Nuje stá øhe gue nura 'ñøhø'a xa ñama'ñu de ra Moise ne de Ajuá.” ¹² Hangue bi bø yá cue yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya ja'i. Nepu bri ju ra cu Teba bi ts'ixa ja ra hmunts'a nda gá xodyo. ¹³ Ne bri japabi 'raya ja'i da hyøxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'u:

—Nuna 'ñøhøni hingui tsaya ñama'ñu de nuna ra maça nijá ne de rá ley ra Moise. ¹⁴ Nuje go stá øhe nú'a xa mani xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nijá ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthu.

¹⁵ Nepu gatho nú'u to'o mi 'buhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará enxε Ajuá.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Ajuá

¹ Nepu de gue'a ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue xi majuañi xcá ñama'ñu de Ajuá ne de ra Moise?

² Nu'bú ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'nadb, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Ajuá nú'a xá nsunda bi zofo ndu ma xitahu ra Abrá nú'bhu hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'buhnitho Mesopotamia. ³ Ne bi 'ñembabi: “Pøni de guecua ri hai, tsopu nú'u ja te ri njau, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i pa ja gui

'buhni.” ⁴ Nu'bá bi bõni de guehni habu mi 'bui, habu myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'bu ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Ajuá bá tsi pa guecua habu dí 'buhabya, ja bi 'mucua nehe'a. ⁵ Pe nu Ajuá himbi umbabiua ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai habu dí 'buhabya go drá meti'a 'mefa ne gatho yá ja'i de rá ja'a nú'u da 'mui 'mefa. Pe nuya pa'u ra Abrá hinxqui me'tstho ni 'nara batsi. ⁶ Y Ajuá bi 'ñembabi'a: “Nuri batsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'mu ja 'nara hai habu hindyá meti'u ngue'a dya nzohõtho de guehni. Ne ja ma da 'muhni'u ngu goho nthebe njeya, ne ma da 'megotho'u, ne ma da t'õ'tua ndunthi ra nts'o'mui.” ⁷ Nehe bi 'ñembabi Ajuá: “Nuga go ma ga ha'mba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini habu ma da 'mego'u. Ne 'mefa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da mepcagui de guecua.” ⁸ Nepu Ajuá bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gatho yá batsi yá 'beto ne yá mbong'beto da me'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangue nu mi 'mui rá t'u ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá hñato ma pa de xqui 'mui bi 'yõ'tua nú'a ra seña xqui gohui Ajuá da 'yõ't'e. Ne guet'a bi 'yõ't'a ra Isaac co rá t'u nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yõ't'a ra Cobo co nú'u 'ret'amayoho yá t'u, y go gue'u yá dada nú'u 'ret'amayoho ya 'mui de Israel.

⁹ Nepu nú'u yá t'u ra Cobo xi bi utsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangue nu'á bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'u, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Ajuá himbi hyεε'a. ¹⁰ Hangue xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfaði ne bi mats'i pa njabu ra Faraó bi hopa rá 'mui. Ra

Faraó go gue'a mrá nda de Egipto. Nepu ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxøgue ja rá ngu ra Faraó.

¹¹ Mefa bi nja 'nara danga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya danga dumai, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitahu. Himi tsudi habu da dai ngue'a mi otho te da dañ'u. ¹² Nepu ra Cobo bi 'yøde gue mi ja ra trigo nuni Egipto, hangue bi mehna yá t'u pa guehni. Gue'a ra mudi 'mi'qui bi ma pa Egipto. ¹³ Nepu nurá ño'qui bi ma'u, ra Jose bi xipabi'u to'o mi gue'a pa bi badi'u gue go mi gue'a myá cu. Hangue nura Faraó bi batuabi yá ja'i ra Jose. ¹⁴ Nepu nura Jose bá pempa ra noya rá dada pa da ma da 'mu Egipto con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'ú mi hñu'rate ne 'ret'amacat'a. ¹⁵ Nepu 'bestho bi ma'u pa Egipto. Y nepu ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'u, y nú'ú go gue'u ndu ma xitahu. ¹⁶ Ne 'mefa de ya xqui thogui ndunthi ya jeya de xqui du'u, bá thampa yá ndo'yo'u de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaán. Ne bi t'acuabi nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'u ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndunthi yá t'u yá 'beto ne yá mbong'beto ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñati xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nepu de nú'u ya pa'u bi 'mu ma'na ra nda nú'a himi padi to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mafi'a, ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya jeya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yø'tua ra nts'o'mai nú'u ndu ma xitahu. Ne bi manda dra japi da 'yei gatho yá zi 'uene nú'u myá ts'unt'u, pa njabu da du gatho'u. ²⁰ Y gue'u ya pa bi 'mu ra Moise, y Ajuá xi

mri hopa rá 'm̄ui. Nu'á bi tede rá dada ne rá n̄ana h̄ñu n̄zana ja yá ngu'̄u. ²¹ Nep̄u bi thogui nú'̄u h̄ñu n̄zana, nu'ú bi ma bá ei ngue'̄a njab̄u xqui manda ra Faraó da t'øt'e. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá j̄uxa ra Moise de hab̄u xqui t'ei, nú'̄a mrá zi 'ūenetho, pa bi tede, ja ra ūenda go mrá batsi'̄a. ²² Hangué ra Moise bi te ne bi batua yá mf̄adi ya me Egipto, ne xi mrá nimfeni, ne mi h̄a ra ts'edi pa da ñ̄a ne pa te da 'yøt'e.

²³ Nep̄u de ya mi p̄e'tsa ñ̄ote nj̄eya ja bi zo rá mfeni da ma da c'̄a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'm̄u'̄u. ²⁴ Nep̄u ngu mi z̄oni hab̄u mi 'b̄u yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'̄u. Hangué pa bi za bi ñ̄anga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'̄a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'i'a xa unga ngūenda gue Ajūa xqui m̄ehni'̄a pa da ñ̄ani'̄u, pe nu'ú himbi zo yá mfeni ua mrá 'm̄ehni Ajūa ra Moise. ²⁶ Nep̄u rá hyax'̄a bi yopa thohni ra Moise, ne bi hyanda yoho ya me Israel mri ntunseh̄e. Ne mi ma da hyeque'̄u ne bi 'ñ̄embabi: “Nu'ah̄u gyá me Israelh̄u, ne grí n̄cuh̄u. ¿Hanja grí ntunseh̄u 'na ngu ma'na?” ²⁷ Nep̄u nú'̄a to'o mi na'mba nú'̄a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñ̄embabi: “¿To'o xa h̄ñux'ague dega nzaya ne dega nd̄a pa go gui h̄ñagahe nú'̄a dí øthe?” ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ø'tua ra me Egipto mande?” ²⁹ Nu mi 'yøde njab̄u ra Moise xi bi n̄tsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'b̄uhni dega nzøhø, y ja bá nth̄atini ne bi m̄e'tsa yoho yá t'̄u.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñ̄ote nj̄eya de xqui b̄onga ra Moise de Egipto pa bá 'b̄u ja ra hai Madián, nep̄u

'nara pa xqui bɔnga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'ɔhɔ rá thuhu Sinaí. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá ndapo mi zɔ 'nara faspi madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará εnxe Ajuá madetho de ra faspi. ³¹ Nep_u nura Moise himbi badi há bi nja, pe bi uat'a ja ra faspi pa bi hyandi te rá 'be'a, ne bi 'yɔde bi ñá Ajuá y bi 'ñembabi: ³² “Nuga go gueque rá Ajuágui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'u ma'ra ndu ri xitah_u.” Nu'bú ra Moise asta mri huat'i co ra ntsu hangue ya himi nehma da sigui da hyanda nú'a ra faspi mi handi. ³³ Ha nu Ajuá bi 'ñembabi: “C'o'ta ri zεsthi ngue'a nuua habu guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuañi stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá øtua yá ts'oni'u, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga peñ'a'i gui yopa penga Egipto.” Njabu bi xipabi Ajuá ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui utsa'a ne xqui 'ñembi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?”, pe xi majuañi go Ajuá xqui mehna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'u yá ja'i mbi o ja yá 'ye ya me Egipto, ngue'a njabu xqui xipa rá εnxe Ajuá nú'a bi hnequi madetho de 'nara faspi nuni ja rá ua ra t'ɔhɔ Sinaí. ³⁶ Nep_u ra Moise bá penga pa Egipto pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'u mbi 'buhni. Ne bi 'yøt'a ndunthi ya danga t'øt'e ne ya nt'udi nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá øt'a nuni ja ra mbonthi habu bá 'yo'u ñote njeya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a bi xipabi yá ja'i nú'u myá me Israel bi 'ñembi: “Ajuá ma da hñux'ah_u 'na de gue'ah_u pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'a ma gui 'yøteh_u nú'a da xi'a'ih_u.” Njabu bi xipa ra Moise yá

ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'ᵤ ja ra t'øhø Sinai. Ne ja bi ñauini ra Moise rá ενξε Ajuá. Nepᵤ ra Moise bi xipa ndu ma xitahᵤ ngu nú'a xqui xipa ra ενξε. Njabᵤ ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racjᵤ nehe.

³⁹ Pe nú'ᵤ ndu ma xitahᵤ himbi ne bi 'yøta ra Moise, ne himi ne go da nda de gue'ᵤ, ne bi benga ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto.

⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñaui ra ενξε, nu'bú nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: “Stá beñhe gue xá hño 'bᵤ ga hocjᵤ 'rama ajuahᵤ pa go gue'ᵤ dri 'bet'o de guecjᵤ, ngue'a nura Moise hønse bá jᵤgaguihᵤ de Egipto pa e bi hyegahᵤua ja ra mbonthi, ha nu'á, hadifa'a te xua ja'a.” ⁴¹ Hangue nu'á bi hyoca 'nara t'untfani dega bøja, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'ᵤ, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'a ra c'oi xqui hyocse'ᵤ. ⁴² Hangue nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'ᵤ, ne bi hyepᵤ da nsunda ya tsø ne ra zana ne ra hyadi. Njabᵤ bi 'yofo maya'bᵤ 'na de yá 'mehni Ajuá nú'a ena njaua:

Nu'ahᵤ gyá me Israelhᵤ, ¿ha'mᵤ rá 'nandi gá hyohᵤ
 'raya mbo'oni pa gá ñatcahᵤ
 de nú'ᵤ ñote njeya gá 'yohᵤ ja ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'mᵤ gá øtcahᵤ njabᵤ. Nu'a nguí øthᵤ,
 ngrí ndudehᵤ nú'ᵤ ri c'oihᵤ gá hocjᵤ pa gui
 nsundahᵤ,

'na nguí hu'mbabihᵤ ra Moloc,
 ha nu'a ma'na gá hocjᵤ ngu 'nara tsø, nguí
 hu'mbabihᵤ ra Renfán.

Hangue nubyá ma ga pøñ'a'ihᵤ de ri haihᵤ pa ga
 peñ'ahᵤ asta thogui de ra hai Babilonia.

Guehna bi xipa Ajuḗ ya me Israel.

⁴⁴ Nú'ḗ ra mbonthi habḗ bi 'ranga ndu ma xitahḗ, ja guehni xqui hocni'ḗ 'nara ngu dega dutu habḗ mi 'bɛ'tsa nú'ḗ ra xingdo habḗ mi nt'ofu nú'ḗ 'rɛ't'a ya hmanda. Nú'ḗ ra ngu'ḗ bi thoqui ngu xqui xipa Ajuḗ ra Moise da hyoqui, ne ngu nú'ḗ xqui 'ñutuabi. ⁴⁵ Nepḗ 'mɛfa nú'ḗ ra ngu'ḗ bi gohui ndu ma xitahḗ nú'ḗ mri zi ra Josue. Nepḗ bá hḗ pa nuua habḗ bi ntuncui ya ja'i nú'ḗ himyá me Israel nú'ḗ bi guui Ajuḗ de guecua nú'bḗ mi zɔcua nú'ḗ ndu ma xitahḗ. Y ja nura ngu'ḗ ja bi nsundani'ḗ Ajuḗ asta mi 'mai ra Davi nú'ḗ bi nda. ⁴⁶ Y Ajuḗ xi bi hopa rá 'mai'ḗ. Y ra Davi mi nehma xa hyoca 'nara ngu pa habḗ dra nsunda hmahḗ Ajuḗ nú'ḗ rá Ajuḗ ndu ma xitahḗ ra Cobo. Pe himbi za bi hyoqui. ⁴⁷ Pe nu 'nará t'ḗ hḗ, nú'ḗ mrá thuhu Salomó, nu'ḗ hḗ, go gue'ḗ bi hyocua rá ngu Ajuḗ nú'ḗ mi behma da hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu Ajuḗ bí 'bai maña mahets'i, hingui 'bḗ ja 'nara ngu nú'ḗ xa thoqui co yá 'yɛ ya ja'i, ngu bi 'ñenga ra baḗi Isaía gue Ajuḗ mi ena njaua:

⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua ma hudiga habḗ dí 'bai dega nda,

ha nu ja ra ximhai ja guehni dí tɔta ma ua.

Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'ḗ ra ngu ma da thogaga 'bḗ?

O ¿habḗ ma ga 'bucá 'bḗ?

⁵⁰ ¿Ha gue hingue co ma ts'edi stá hocaga gatho nuya t'ɔt'e ja ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi 'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahé nzantho xi xcá njahḗbḗ, xi xá me ri mfenihḗ, hinguí ne gui 'yøhḗ. Guí njahḗ ngu nú'ḗ ya ja'i hingui pa Ajuḗ, ngue'ḗ nu'ahé hinguí ne gui

'yøth_u nú'a xi'ah_u ra M̄aca Ndahi ngu mi nja ndu ma xitah_u nehe. ⁵² ¿Hangu hm̄a yá 'mehni Ajuá bi t'ø'tua ra nts'o'm̄ai? Y nú'u ndu ma xitah_u go gue'u bi 'yøt'a njab_u. Nú'ú go gue'u bi hyo nú'u to'o mi m̄a desde rá m̄di gue mi ma da 'ñehe nú'a ra hoj̄a'i hinda ma da 'yøt'a ni 'nara ts'oqui. Há nu mi zøhø'a, go gue'ah_u gá dah_u ne gá hyoh_u. ⁵³ Nu'ah_u gá hñãñh_u ya hm̄anda nú'a e bi zogah_u yá εnxε Ajuá, pe hinxcá ne xcá 'yøth_u ngu nú'a bi hm̄anda'ih_u.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nep_u mi 'yøde njab_u nuya ja'i nuya noya'u, xi bi bø yá cuε nts'edi co ra cu Teba. ⁵⁵ Pe nura cu Teba mi hampa rá ts'edi ra M̄aca Ndahi, ne bi nøxa pa mahets'i ne bi hyandua rá nsunda Ajuá, nehe bi hyanda ma zi Hmuh_u ra Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuá. ⁵⁶ Nep_u ra cu Teba bi 'ñemba ya ja'i:

—¡Ndi! Dí handa mahets'i xogui, nehe dí handa Nú'a To'o e bi Nja'i bí 'bai ja rá 'ñei Ajuá.

⁵⁷ Y nura ora'a gatho nú'u ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá gu ne bi dø ya hmafi, ne bi nest'ihri gatho bi mfats'i bi mihi ra cu Teba. ⁵⁸ Nep_u de guehni nuya ja'i'u bi pønga ra cu Teba de ra hnini, nep_u bi c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara basja'i mrá thuhu ra Saulo, nú'á nehe go gue'a bi hyandua rá du ra cu Teba, nehe go gue'a mi supa yá he ya hyote nú'u xqui hñãqui pa bi za bi hñote'u. ⁵⁹ Y nú'a ra ora mi thøxa ya nc'ahni ra cu Teba, nu'á bi 'yapabi Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i gui hñani ma te ja ri m̄aca 'yεbya.

⁶⁰ Nu'bú nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui ha'mba nguenda nuy_u ya ja'i de nú'a øtcagui.

Y ngu bi uadi bi m_anga njab_u, 'bestho bi du.

8

Ra Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'm_ui nuya gamfri

¹ Ha nura Saulo xqui da rá hñ_a gue da tho ra cu Teba.

Nep_u 'bestho nú'a ra pa'a bi m_udi bi nja 'nara d_anga nt'utsate contra nú'_u xqui gamfri Aju_a nuni Jerusale. Ne bi nxanga gatho ya gamfri hab_uraza maxøgue ra hai Judea ne Nsamaria, hønse ya apostol himbi bønga de Jerusale. ² Y nu 'raya cu xi mi ja yá jamfri co Aju_a, go gue'_u bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'a xi mri m_udi'_u. ³ Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'm_ui ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cat'i pa mi j_uca ya 'ñøhø ne ya 'b_ehñ_a pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmamba rá noya Aju_a nuni Nsamaria

⁴ Ha nú'_u ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'_u mi 'yo mi mamba rá noya Aju_a hab_uraza. ⁵ Ha 'na de gue'_u mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶ Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'a mi m_anga ra cu Lipe, ne mi handi'_u nú'_u ya nt'udi mi øt'e'a. ⁷ Ngue'a nu'á mi emba ya ts'on_ahi nú'_u to'o mi p_e'tsi, ne nuya ts'on_ahi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'a. ⁸ Hangué njab_u bi m_e'tsa 'nara d_anga johya nú'a ra hnini'a.

⁹ Ne mi 'buhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu nú'a mrá 'ñete de nú'a ra hnini'a. Nura 'ñete'a xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i co nú'a rá mfadi mi padi. ¹⁰ Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndangui xi mi huxa nt'øde de nú'a mi m̄anga nú'a ra 'ñete'a, ne mi eñ'ɥ:

—Nura 'ñøhø'a h̄ampa rá d̄anga ts'edi Ajūa.

¹¹ Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'øde ngue'a ya ya'm̄ xqui hyat'i'ɥ co rá nt'ete. ¹² Pe nu mi z̄onga ra cu Lipe ja nú'a ra hnini'a bi m̄anga ra hoga nt'øde de rá h̄anda Ajūa ne bi m̄a de ra Zidada Jesucristo. Nep̄a gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'b̄ehña. ¹³ Nehe nú'a ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfri bi rá noya Ajūa ne bi nxistehe. Ne nz̄antho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú'ɥ ya nt'udi ne ya d̄anga t'øt'e mi øt'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'a mi handi.

¹⁴ Nep̄a mi b̄adi nú'ɥ ya apostol mi 'buhni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui h̄ñanga rá noya Ajūa, 'bestho bi m̄ehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. ¹⁵ Y ngu mi z̄õñ'ɥ bi 'yapabi Ajūa po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi h̄ñanga ra Maça Nd̄ahi, ¹⁶ ngue'a ni 'na de gue'ɥ hinxqui h̄ñani thoho ra Maça Nd̄ahi, h̄õnsɛ xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmuh̄a ra Jesucristo. ¹⁷ Hangue ra Pedro ne ra Xuua bi h̄ñuxa yá 'yɛ ja ya gamfri, nep̄a nu'ú 'bestho ra ora'a bi h̄ñanga ra Maça Nd̄ahi.

¹⁸ Ha nu mi hyanda ra Simu nú'a mrá 'ñeteh̄ma gue xqui h̄ñanga ra Maça Nd̄ahi nú'ɥ to'o xqui h̄ñu'tsua yá 'yɛ ra Pedro ne ra Xuua, hangue nu'á asta bi ñ̄a'tuah̄ma ra boja nú'ɥ ya apostol, ¹⁹ ne bi 'ñembabi:

—'Racaguih_u nehe nú'a ra ts'edi guí hah_u, pa njab_u necagui da za ga huxa ma 'yε ja ya ja'i ne nu'ú da hñanga ra Maça Nda_{hi}.

²⁰ Nep_u ra Pedro bi da_{di} ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mediui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Aju_a da za da thai co ra boja? ²¹ Hinguí pε'tsa ra nεqui nixi rí 'ñep'a'i gui pεfi nuna 'bεfina, ngue'a hinguí ho núna xcá beni de ja rá thandi Aju_a. ²² Hangue nu'a mahyoni gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Aju_a pa xahma da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. ²³ Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagra ts'omfeni ne 'nagra 'yøt'ats'oqui.

²⁴ Nep_u nú'a ra Simu bi da_{di} ne bi 'ñena:

—'Yaph_u ts'u Aju_a por gueque, pa hinda njab_u ngu nú'a xcá ma.

²⁵ Ha nú'u ya apostol ngu bi damajuani'u de ma zi Hmuh_u ra Jesu ne bi mamba rá noya Aju_a, bi bøni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'uca hnini de Nsamaria mi mangan ra hoga nt'øde de ra mpøhø. Nep_u nu'ú bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiopía

²⁶ 'Mεfa de gue'a 'nará εnxε Aju_a bi zofu ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga peñ'a'i grí ma grí cai, j_u nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí zønga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonthi. ²⁷ Nep_u ra cu Lipe 'bestho bi g_u ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi nthεui 'nara 'ñøhø mrá me Etiopía. Nú'a mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá danga mfats'i nú'a ra 'bεhña mrá nda nuni Etiopía ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá mε'sboja de

ja rá ts'utbi nú'a ra 'behña mrá nda. Y nu'á xqui mengui xqui xocambeni Ajuá nuni Jerusale. ²⁸ Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri güt'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofu ra badi Isaía. ²⁹ Nepu ra Maça Ndañi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma ua tsu nuna carro xa mani ne rí meui.

³⁰ Nepu nura cu Lipe bi nest'ihí bi ma bá tsu nú'a ra carro, ne bi 'yøde nú'a ra 'ñøhø mi he'tua rá t'ofu ra badi Isaía, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí pađi te rí bonga nú'u ya noya guí he'ti?

³¹ Nepu nu'á bi dađi ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga pađi te rí bõni 'bu hinto da 'ñutcagui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

³² Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofu mi he'ti'a nu habu ena njaua:

Nú'á bi ts'its'i nja ngu 'nara zi ðeti pa da tho;

ne 'besthó himbi xoxa rá ne

nja ngu 'nara zi ðeti bi 'bεgui pa da t'axi.

³³ Mri 'ñenda ya ja'i, ne hinto bi ñani;

ha nú'u yá ja'i xi bi nts'o'mai,

ne bi thacua rá te de guecua ja ra ximhai.

Njabu mangua ra Maça T'ofu.

³⁴ Nepu nú'a ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i guí xicagui de nú'a rá 'mehni Ajuá, ¿ha gue mi ma de guesε'a, o mi ma de ma'na ra ja'i?

³⁵ Nepu nura cu Lipe bi mudi bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'øde de ma zi Hmuhu ra Jesu desde habu mi he'ta ra me Etiopía go gue'a 'nara xeni de ra Maça T'ofu nú'a xqui 'yofu ra badi Isaía. ³⁶ Nepu

de mi 'yo'ᵤ ja ra 'ñu bi zønga habᵤ mi ja 'nara mothe, ha bi 'ñenga nú'a ra me Etiopía:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxisteheni?

³⁷ Ha nura cu Lipe bi 'ñembabi:

—'Bᵤ xi guí camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopía bi 'ñena:

—Haha, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'ᵤ Ajuá.

³⁸ Nu'bú nu'á bi 'bεpa rá 'bεgo bi 'ba'ma ra carro, nepᵤ bi gāi ri yoho'ᵤ, ne bi yut'a mbo ra dehe. Nepᵤ ra cu Lipe bi xi'tsa nú'a ra cu me Etiopía. ³⁹ Y nu mi bøxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'mεtho ngue'a rá Maça Ndaḥi Ajuá bi zits'i. Nepᵤ nura cu me Etiopía ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'qui. Y ya mri she'a bi sigui bi ne rá 'ñu co ndunthi ra johya mi pε'tsi. ⁴⁰ Nepᵤ nura cu Lipe bi zønga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi madi bi manga ra hoga nt'øde asta bi zønga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ha nuya pa'ᵤ ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra dānga ndā gá macjā. ² Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da gᵤ nú'ᵤ ri dεmba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'bεhñā gue dra 'ñøhø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi. ³ Ne de mri ne ra 'ñu ya mi ma da zønga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nú'a ra hyats'i

mri 'ñehe de mahets'i. ⁴ Nepu ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yøde 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongagui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?

⁵ Nu'bú ra Saulo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go grí 'ñanse, guí nja ngu nú'a øt'a ra ndamfri ora tica ra nsamboi.

⁶ Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'be guí ne ga øt'ebya?

Nu'bú ra Zidada bi 'ñembabi:

—Nangui ne rí ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Y nú'u ya 'ñøhø mri 'ñoui ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nu'á xqui 'yøde nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni. ⁸ Nepu nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthma yá da pe himbi za bi hyandi. Hangué bri juhni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. ⁹ Y nuni ja bá 'buhni hñu pa ne himi handi. Y nú'u hñu pa ni ts'u hinte bi zi.

¹⁰ Nuni Ndamasco mi 'buhni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—¡Nugue Ananía!

Nu'á bi dadi:

—¿Te'a, zi Hmu?

¹¹ Ha nura Zidada bi 'ñembabi:

—Rí ma, j_u nú'a ra 'ñu rá thuhu ra Juá'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja gui 'ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcrí tsøni gui tsædi di øt'a rá søcambeni. ¹² Nu'á ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'yε pa da yopa hyandi.

¹³ Nu mi 'yøde njab_u ra cu Ananía bi dadi ne bi 'ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñøhø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mai ya cu nuni Jerusale. ¹⁴ Ha xa umba nsequi ya nda gá macja pa da za da g_u gatho nú'u di xøcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

¹⁵ Nep_u ra Zidada bi 'ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma gui 'yøt'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñøhø stá huahni pa da mæpcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'u hingyá me Israel ne nuyá nda'u, pa da badi'u to'ogui. ¹⁶ Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'u ya ts'othogui pe'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

¹⁷ Nu'bú ra cu Ananía bi ma ne bi yut'a ja ra ngu hab_u mi 'b_u ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'yε, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gá handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mæncagui pa da yopa xo ri da ne gui hñanga ra Maca Nda_{hi}.

¹⁸ Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'á bi 'mai bi ma bá nxistehe. ¹⁹ Ne bi ñuni, nep_u bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'muhni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Ndamasco

²⁰ Nep_u 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja yá ni_{ja} ya xodyo, ne mi ma gue ra Jesu go gue'a rá T'_u Ajuá. ²¹ Y gatho nú'_u to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'_u:

—¿Ha hingo guehni núni xi mi ø'tua ra nts'o'm_ui nú'_u to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni Jerusale? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da g_u nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya nda gá macja?

²² Pe nura cu Saulo ma'na mi j_u rá ts'edi pa da damajuani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Ajuá ne xqui hñuts'i'a pa da e da nda. Y nuya xodyo himbi ba_{di} te da beni gatho nú'_u mi 'b_uhni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de ja yá 'yε ya xodyo

²³ Bi thogui ndunthi ya pa, nep_u bi m_udi bi m_um_ubi ya xodyo pa da hyohm_u ra cu Saulo. ²⁴ Pe nú'a ra cohi bi gohi'_u, bi t'umba nt'øde ra cu Saulo gue nu'ú ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohm_u'a. ²⁵ Pe nu mi ba_{di} ya cu njab_u, bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara d_unga 'bøts'e pa bri tonts'a dega xuui pa møte de ra ja_{do} nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'i'a.

Nú'a ra pa bi zønga ra Saulo nuni Jerusale

²⁶ Nu mi zønga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'iui ya gamfri, pe nu'ú mi tsu ngue'a himi camfri'_u gue nu'á ya mi 'nara gamfri. ²⁷ Pe nura cu Berhna bi zits'i pa hab_u mbi 'b_u ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñ_uai. Ne bi metuabi'_u gue nu'á ya xqui ñ_a de rá thuhu ra Zidada Jesu

co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. ²⁸ Y njab_u bi za bi 'm_ui co ya gamfri nuni Jerusale. ²⁹ Nu'á himi tsu da ma de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau_i ya xodyo nú'_u mi ñaca griego, ha nu'ú mi εcuabi da hyo'a. ³⁰ Pe nu mi ba_udi njab_u ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nep_u bi mēhni'_u pa Tarso.

³¹ 'Mefa gatho ya gamfri bi mē'tsa 'nara hoga'm_ui nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'_u co ndunthi rá ntsu Ajuá, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Ma_uca Ndāhi.

Ra Enea bi ñani

³² Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zønga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'_u mi 'b_uhni Lida. ³³ Ne ja bi z_uhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Enea, ne ya mi øt'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfidi ngue'a mi ts_u 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. ³⁴ Nep_u ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesucristo xa 'yøthe'i. Nangui j_uxa ri mfidi.

Nep_u nu'á 'bestho bi nangui. ³⁵ Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'_u.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

³⁶ Nuni Jope mbi 'b_u 'nara 'bēhña mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita, dega griego t'embi ra Dorca. Nú'á nzantho mi øt'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxa ya hyoya. ³⁷ Ha nuya pa'_u bi z_u 'nara hñeni ne bi du. Nep_u bi sati ngu myá nzai'_u ne bá 'bēgui ja 'nara tøngu. ³⁸ Pe de guehni Jope mi guetb_u pa ja

ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yøde gue ja mbi 'bʰhni ra cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'bɛhna yoho ya 'mɛhni pa dua tsi ne da 'ñembi:

—Dí bante'ihe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nep_u nura cu Pedro 'bestho bi mɛui'ʰ. Ne nu mi zøni bi ts'its'i pa ja ra tøngu hab_u xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'b_u mi te'a. ⁴⁰ Nu'bá ra cu Pedro bi 'bɛpi da bønga pa thi gatho nú'ʰ mi 'bʰhni, ne nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'yapabi Ajuá. Nep_u bi zofu nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'á 'bestho bi zøt'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'yɛ ne bi 'ba'mi. Nep_u bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de guehni Jope bi nt'øde de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'o bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dɛxifri.

10

Ra apostol Pedro ne ra Cornelio

¹ Mi 'b_u 'nara 'ñøhø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá nda de nú'ʰ ya soldado myá mengu rá hai'a.

² Nú'á xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'ʰ ya mengu rá ngu. Ne mi øt'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxes ya xodyo nú'ʰ xi myá hyoya. Ne nzantho mi xøcambeni Ajuá. ³ Nep_u 'nara pa ngu mi nzanga

hñu nde bi hyanda 'nará εnxε Ajuá ngu dega t'i, bi yut'a habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—¡Neyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi nu'ti ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura εnxε bi 'ñembi:

—Nuri nt'adi xa 'yøde Ajuá ne nú'u ri mfats'i xcá 'yøt'e xa hyandi'a. ⁵ Hangué nubya pεhna 'raya 'mεhni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'á bí 'bui ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'bui guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Nu mi ma ra εnxε nú'a mi ñaui ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bego ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xøcambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'u bi xipabi te 'be'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nurá hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'u y ya mi ma da zønga ja ra hnini Jope, nu'bú nura ora'a ra cu Pedro bi bøxa ja 'nara tøngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsu 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra cuni gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ¹³ Nepu bi 'yøde 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'bú nura cu Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui:

—Oguí embi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njabu hñu'qui, nepu bi bøxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹⁷ Ha nura cu Pedro mi 'buhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da badi te mri bønga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi. Nura ora'a bi zøhø yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani habu mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zøni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'buhni ra Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maça Ndahi bi 'ñembi:

—Bi zø hñu ya 'ñøhø hoñ'a'i. ²⁰ Bai cai rí meui'u. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'u.

²¹ Nepu ra cu Pedro bi gai habu mi 'ba nú'u yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque guí honju. ¿Te xqui 'beñ'ahu?

²² Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Xpá mencahe ma nda gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñøhø xi tsu Ajuá, ne gatho ya xodyo ñamahño de gue'a. Y 'nará enxε Ajuá bi xipi gue mahyoni da mehni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yøde nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepu ra cu Pedro bi umba ntsaya'u habu mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'u con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'u ne bi me ma'ra ya cu nú'u mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zøñ'u nuni Cesarea habu mi 'bu ra Neyo mi tø'mi, ne xqui zohna gatho nú'u ja te myá njauí, ne nú'u xi myá hmaði'a. ²⁵ De mi zønga

ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'á bi bõni pa da dadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñøhø nehe ngu'atho.

²⁷ Y de mi ña'ua bi yat'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'buhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. ²⁸ Nepua ra cu Pedro bi 'ñembabi'ua:

—Nu'ahua gui pahua gue núje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahua hingyá xodyohua, y nixi tsa ga cæthe ja ri nguhua, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihua. Pe Ajuã xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o o hingui t'axi ni 'nara ja'i. ²⁹ Hangué ngu mi xicagui ya 'mehni gue ga eheua, 'bestho duá ehe nsinque te dá ma. Ne dí ne ga paði pa te uá tsigaguihua.

³⁰ Nu'bú ra Neyo bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Øt'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'bucua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuã ngu ma nzai dega nde, ndá thamfri dá handa 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu asta mi huexqui. ³¹ Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuã xa 'yø't'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yø'tua ya hyoya xcá fats'i. ³² Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. Nu'á bí 'bua ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bí 'bua guetbua ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zø'a ma gui ñaui pa da zo'a'i,” njabua bi 'ñengagui. ³³ Hangué 'bestho dá pempua to'o bá hoñ'a'i, ne xá hño'a xcá ehe. Y nubyá dí 'buehua gatho ja rá thandi Ajuã, ne dí ne ga øhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

³⁴ Hangué nura cu Pedro bi madi bi ña ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, stá padi gue xi majuani Ajuá hinguí huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. ³⁵ Ngue'a nu'á ri madi gathó nú'u to'o 'yo ja rá ntsu'a ne øt'a nú'a xá hño, masque haburaza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje núje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuhá drí gathohá. ³⁷ Ngu guí pasehá nú'a bi nja nuni ja ma haihe núje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yøt'a ra sistehe, 'mefa ma zi Hmuhá ra Jesu bi futa rá 'bafi nuni Galilea ne bi 'ño gathó ja ra hai Judea. ³⁸ Ne guí pasehá gue Ajuá bi umba ra Mäca Ndahi ra Jesu nú'a mrá me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'á bi 'ño bi 'yøt'a ra hño, ne bi 'yøthe gathó nú'u mi hñeni ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. Ra Zidada Jesu mi øt'a njabá ngue'a Ajuá mi 'bai con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuanihe gathó nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra dangá hnini Jerusale. Y 'mefa nu'á bi ts'uta ja 'nara pont'i asta himbi tho. ⁴⁰ Pe Ajuá bi 'yøt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yøt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹ Pe hingo gathó ya ja'i bi yopa hyant'a, hønseguihe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá madi pa ga dahe majuani de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñuñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴² Nepá nu'á bi 'bepcahe ga zoföhe ya ja'i ne ga dahe majuani gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hñá'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³ Nehe gathó yá 'mehni Ajuá mi

'bui desde rá mudi bi damajuani de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfribi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñanga ra Maça Ndahi nú'ɥ hingyá xodyo

⁴⁴ Ha de mi m̄anga ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá cai ra Maça Ndahi ne bi yat'a ja yá coraso gatho nú'ɥ to'o mi øde nú'a mi m̄anga ra cu Pedro.

⁴⁵ Ha nú'ɥ ya xodyo myá gamfri nú'ɥ bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yø ngue'a xqui hñanga ra Maça Ndahi nehe nú'ɥ himyá xodyo. ⁴⁶ Ngue'a bi 'yøde mi ña nehe de ma'ra ya hñacqui nú'ɥ himi padi, ne mri xøcambeni'ɥ Ajuá. ⁴⁷ Nepɥ nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe nú'ɥ to'o xa hñanga ra Maça Ndahi ngu stá hañhɥ?

⁴⁸ Nu'bú ra cu Pedro bi 'bɛpabi'ɥ da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nepɥ nu'ú bi bantebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'ɥ ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipa ya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

¹ Bi 'yøde nú'ɥ ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'bɥ Judea gue ne nú'ɥ himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. ² Ne mi menga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'ɥ yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'ú bi zui ra cu Pedro, ³ ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cat'a ja yá ngu nú'ɥ ya 'ñøhø hingyá xodyo ne xcá ñuni con gue'ɥ?

⁴ Nu'bú ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'a xqui nja desde ra mudi ne bi 'ñembabi'ɥ:

⁵ —Nuga ndí 'buhni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zøhø habu ndí 'bui. ⁶ Ne dá handa xá hño te mi cuni, dá handi mi cu gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ⁷ Ne dá øde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” ⁸ Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.” ⁹ Nepu nú'a ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.” ¹⁰ Bi njabu hñu'qui, nepu bi njuts'i pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹¹ Ha nú'a ra ora'a bi zøhø ja ra ngu habu ndí 'bui hñu ya 'ñøhø xqui 'bèhni de Cesarea pa da zixcagui. ¹² Y nura Maça Ndahi bi 'ñengagui ga me'be'u, masque himyá xodyo. Nehe dá me'be nú'u má 'rato ya cu, ne dá tsøñhe dá cuthe ja rá ngu nú'a to'o xqui mehna ya 'mehni da zixcagui. ¹³ Nura 'ñøhø'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará enxε Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “Pehna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁴ Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpøhø ne gatho ya mengu ri ngu.” ¹⁵ Ha nu ndá fudi dá ña, bi hñani'u ra Maça Ndahi mahyegui ngu dá hañhe ra mudí nehe. ¹⁶ Ra ora'a dá beni de nú'a xqui manga ma zi Hmuhu nú'bu bi 'ñena: “Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ma gui nxistehehu co ra Maça Ndahi.” ¹⁷ 'Bu Ajuá njabu rá paha xa umbabi'u ra Maça Ndahi ngu bi 'racaguihu núju dí camfrihu ma zi Hmuhu ra

Jesucristo, to'oguiga pa go ga haꝥua rá 'bɛfi Ajuá.

18 Ha nu mi 'yøde njab_u nú'_u ya cu mi 'b_uhni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—¡Njab_u rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú'_u hingingá xodyo pa da mɛ'tsa ra te pa nz_untho ngu nú'_a dí pɛ'tsh_u nehe!

Ya gamfri me Antioquía

19 Desde bi tho ra cu Teba, bi m_udi bi t'_utsa nú'_u ma'ra ya gamfri. Hangue nu 'ra de gue'_u bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquía. Y nu hab_u gá ma'_u bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofu. 20 Pe mi 'b_u 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú'_u bi zønga ja ra hnini Antioquía, y bi zofu nehe nú'_u ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesu. 21 Ajuá bi umba ra ts'edi'_u ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hyɛp_u yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

22 Ne mi baði ya gamfri nú'_u mi 'b_uhni Jerusale de nú'_a mbi ja de guehni Antioquía, hangue nu'_u bi mehna ra cu Berhna pa guehni. 23 Ne nu mi zøñ'a bi hyandua rá 'bɛfi Ajuá, nu'bá nu'_a bi baði gue Ajuá xqui jaði'_u, ne nu'_a xi bi johya. Ne bi zofu gatho nú'_u xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. 24 Ngue'a nú'_a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndaði ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

25 Nep_u ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi z_udi bi zits'i bi

m̄eui pa Antioquía. ²⁶ Ne ja bi 'm̄hni'̄u maxøgue 'na n̄jeya, ne mri munts'i'̄u co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquía ja guehni bi m̄di bi thu'mba ya gamfri gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'̄u bi b̄nga 'rayá 'm̄hni Ajuá de guehni Jerusale pa bi ma Antioquía. ²⁸ Ne 'na de gue'̄u mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de hab̄u xqui munts'a ya cu ne bi m̄a gue xqui xipa ra Maça Nd̄ahi gue mi ma da nja 'nara d̄anga thuhu maxøgue rá nḡani ra ximhai. Y ha bi njab̄u nú'̄u ya pa mrá nd̄a ra Claudio. ²⁹ Nep̄u nuya gamfri de Antioquía bi beni gue da m̄empa 'nara mfats'i nú'̄u ma'ra ya gamfri mi 'b̄u nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'̄u ngu nú'a mi ts̄upa yá ts'edi. ³⁰ Y nú'a ra mfats'i bi uñ'̄u bi 'b̄empa nuya nd̄a de ra nija Judea, y go bi hñ̄axa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, nep̄u ra apostol Pedro bri j̄u nts'ahni

¹ Nuya pa'̄u ra nd̄a Erode bi m̄di bi 'yø'tua ra nts'o'm̄ai ya gamfri. ² Nú'á bi manda da thecua rá 'yuga ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njab̄u, nu'bú bi manda dra j̄u ra apostol Pedro nehe. Ne bri j̄u ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsinque rá nzoi. ⁴ Ha nu mri j̄u'a bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'ye goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado.

Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa pønga de ra fadi pa xa thohma ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocuabi ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú'a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi aha de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha, gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra cu Pedro pa hinda bøni. ⁷ Y masectho bi zøhø 'nará enxε Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura enxε bi dani ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxøni dama nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'yε ra cu Pedro. ⁸ Ha nura enxε bi 'ñembabi:

—Du'ta ri ngat'i ne ti'ta ri thiza.

Y nu'á 'bestho bi 'yøt'a njabu. Nepu ra enxε bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bú ra cu Pedro bi bøni bi dena ra enxε, nixi mi padi gue xi majuani xqui 'yøt'a njabu ra enxε ngue'a mi hu rá mu'a gue mi 'ui'tha. ¹⁰ Ne bi thogui'u habu mi 'ba ya mu'di soldado, nepu bi thogui habu mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zønga ja ra danga gosthi dega bøjá nú'a mi ja de thi ja ra 'ñu. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisse. Nepu bi bøni'u pa ja ra 'ñu. Y de guehni bi 'ño 'na tai'u, nepu 'bestho ra ora'a ra enxε bi 'uegue

de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bu ra cu Pedro ya bi gu rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá ha dí pađi gue xi majuani Ajuá xpá mehni rá enxε pa bi ñangagui de yá 'yε ra Erode ne de gatho nú'u mi ne xa 'yøtcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabu ra cu Pedro bi gu ra 'ñu bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá nana ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'bahni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuá por gue'a. ¹³ Nepu nu'á bi gant'a ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi batua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pe'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihí bá xipabi nú'u ma'ra ya gamfri gue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—¡Xcá 'bε ri mfeni!

Pe nu'á xi mi zεdi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hangue nu'ú bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá enxε Ajuá nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'u bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepu nu'ú xi bi ntsu. ¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'yε gue da go'ta yá ne, ne bi metuabi gue Ajuá xqui pønga ja ra fadi. Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Xiphu ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za duá pønga ja ra fadi.

Y nu'á 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nurá hyax'a xi mi tu yá mui ya soldado y himi pa te da beni, ngue'a himi pađi te xqui nja

co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepu ra nda Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'udi. Hangue nura nda Erode bi xucua ra uenda nú'u ya nsufadi, nepu bi manda da tho'u. Nepu nu'á bi bonga de guehni Judea, bi ma bá 'bu ja ra hnini Cesarea.

Ra nda Erode bi du

²⁰ Ra nda Erode xi mri utsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode, pe 'met'o bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'a da zofu ra Erode pa da za da ñaui'u, pa njabu da bantebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'u. Bi 'yø't'e njabu ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsuqui ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'u ja yá hai. ²¹ Hangue 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega nda, bi hñudi ja ra hudi habu mi ja ra ts'utbi ne bi mudi bi zofu'u. ²² Nepu nú'u ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi ena:

—¡Núni dí øhu ña, go 'nara zidada, hingrá ja'i!

²³ Nura ora'a 'nará enxε Ajuá bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuá pa da ña njabu, ngue'a nu'á xqui guse ra ts'edi. Hangue ra Erode bi zu 'nara ts'ohñeni nú'a bi yu 'raya zu'ue mbo rá mai, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'u bi 'ño bi ntanga rá noya Ajuá habaraza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'befi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bøni pa bi menga Antioquía, ne bá ñouí ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

*Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi m̄adi bi
ño bi m̄amba rá noya Ajuá*

¹ Mbi 'b̄u ja ra nija nuni Antioquía 'rayá 'm̄ehni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'a mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'a bi teui mahyεgui ra ndá Erode.

² 'Nara pa xqui munts'i mi x̄ocambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nep̄u ra M̄aca Ndahi bi 'ñembabi'̄u:

—'Uegaguih̄u ra Berhna ne ra Saulo pa da m̄e nú'a ra 'b̄efi stá umbi.

³ Nu'b̄á ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi h̄ñu'tsua yá 'yε'̄u, nep̄u bi 'ñehui'̄u.

Ya apostol bi m̄amba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'b̄á ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui m̄ehna ra M̄aca Ndahi da m̄e rá 'b̄efi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe.

⁵ Nu mi z̄onga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi m̄adi bi m̄amba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui'̄u ra cu Xuua mi faste nehe.

⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho max̄ogue ra hai de Chipre bi z̄u ma'na ra zi t'̄uca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nth̄eui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a b̄adi de Ajuá.

⁷ Nú'á nz̄antho mri 'ñoui ra ndá Sergio Paulo nú'a xi mrá nimfeni. Nep̄u nú'a ra ndá bi zohna ra cu Berhna ne ra cu Saulo ngue'a mi ne da 'ȳotua rá noya Ajuá.

⁸ Ne nú'a

ra 'ñete'a mi t'embi nehe ra Elima rí bõni da 'ñena 'ñete, nú'á bi nõt'ua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahma ra nda pa hinda gamfribi nú'a mi udi'ũ. ⁹ Nu'bú ra cu Saulo nú'a xa thu'mbi nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra M̄aca Ndahi ne xi bi nũ'ta nú'a ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—¡Nu'i 'nagrá 'yũ'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'ũ'i ra ts'ondahi grí ʉtsa gatho nú'a xá hño! ¿Hanja xi guí ts'ocua yá mfeni nú'ũ ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'a bi go'mba yá da 'nara 'bexuui, himbi za bi hyandi. Nepũ mi honi to'o da gũhni ngue'a ya himi tsa da hyandi. ¹² Nu'bú nú'a ra nda nu mi hyanda nú'a bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'a xi bi ho nú'a bi 'yøde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquía de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'ũ ma'ra mi 'ñoui bi gũ ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'ũ, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nepũ de guehni Perge bi gũ yá 'ñu bi ma'ũ pa ja ra hnini Antioquía nú'a bí ja ja ra hai Pisidia, ne bi 'mũhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi yũ'ta ja yá nija yá mixodyoui ne bi hñudini'ũ. ¹⁵ Nepũ de mi uadi bi the'ta ra M̄aca T'ofu nú'a xa 'yofu ra Moise ne nú'ũ xa 'yofu ma'ra yá 'mẽhni Ajuá, nu'bú ya nda de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuhũ, 'bũ guí ne te gui xiphũ ya ja'i pa gui zofohũ, da za gui xiphũbya.

16 Nu'bu ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'yε pa hinto da ña ne bi 'ñembabi:

—Nú'ah_u gyá me Israel_u, ne gatho'ih_u guí tsuh_u Ajuá, 'yøh_u núna ma ga xi'ah_u. 17 Nu Ajuá nú'a ri xøcambeni ma ja'ih_u ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadah_u pa bi japi'u, ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'buhni ngu myá nzøhø'u. Nep_u Ajuá co rá danga ts'edi bá pøni'u de nú'a ra hai'a. 18 Ne bi zεtua yá nts'o'mai de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njεya. 19 Nep_u Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba nú'u ndu ma dadah_u pa ja bi 'muhni'u. 20 De guehni Ajuá bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'u ngu goho nthebe made ya jεya, asta bi 'm_ui ra baði Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. 21 Nep_u nu'ú bi 'yadi 'nayá nda pa da nda de gue'u. Y Ajuá bi umba ra Sau pa bi nda ñote njεya, nú'a mrá t'u ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñøhø desde yá t'u ra Benjami. 22 Y 'mefa Ajuá bi zica ra Sau dega nda, pa go bi hñuxa ra Davi. Ne bi ma de gue'a bi 'ñena: “Nuni ra Davi rá t'u ra Isaí, guehni stá hopa rá 'm_ui, ne ma da 'yøtca gatho nú'a ma pahaga.” 23 Y de ja yá t'u ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuá pa da pøhø ya ja'i de Israel ngue'a njab_u xqui ñagui. 24 Ne ante da m_uta rá 'bεfi ra Jesu, nura Xuua mi zofo gatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe. 25 Ne de ya mi ma da ua rá 'bεfi ra Xuua bi 'ñena: “Nuga hingo gueque ngu guí beñh_u gue go gueque nú'a xi guí tøm_uh_u. Pe 'mefa de gueque xa 'ñep_u ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

26 Zi cuh_u, nú'ah_u yá ja'i'ih_u ra Abrá, ne nú'ah_u

guí tsuh_u Ajuá, pa gue'ah_u xpá 'bɛhni nuna ra noya pa gui mpøhøh_u. ²⁷ Nuya me Jerusale ne yá ndá'ú himi pādí'ú to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'ú te 'bɛ'a mi ne da mā nú'ú ya noya bi 'yofo maya'b_u yá 'mɛhni Ajuá, masque mi he'ti'ú nú'a ra pa dega tsaya. Hangue nu'ú bi 'yɛ'mbi pa da hyo pa bi njab_u ngu nú'a xqui mǎnga maya'b_u yá 'mɛhni Ajuá. ²⁸ Ne masque hinhya'm_u bi zutua 'nara ts'oqui xqui 'yø't'e'a pa xa za xa hyohmǎ, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho. ²⁹ Ne bi uadi bi 'yø'tuabi'ú gatho ngu nú'a xqui 'yofo yá 'mɛhni Ajuá ja ra Mǎca T'ofu, nep_u bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá t'agui. ³⁰ Pe nu Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³¹ Ne nú'ú to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'ú bi hyandi ndunthi ya pa 'mɛfa de xqui yopa nte. Ne nubya go gue'ú ri damajuani de gue'a ja ya ja'i.

³² Hangue nuje dí xi'ahe ra hoga noya gue Ajuá ya bi 'yø't'e nú'a xqui ñá'tua ndu ma dadah_u. ³³ Y nú'a xqui ñá'tuabi'ú go bi 'racj_u núj_u dyá batsih_u de ndu ma dadah_u, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofu ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: “Nu'i go gue'e ma T'ú'i, ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui.” ³⁴ Ajuá xqui mā gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hangue bi mǎnga njaua ja ra Mǎca T'ofu: “Ga 'ra'ah_u gatho nú'ú ya japi stí ñá'tua ra Davi.” ³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: “Stá pādí gue nu'i hingui ma gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmǎca 'bɛgogui.” ³⁶ Xi majuani ra Davi bi 'yø'tua rá paha Ajuá de nú'ú

ya pa bi nte'a ne mi pɛpabi nuyá ja'i'a. Nɛpɛ bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'ɥ ma'ra ndu ma dadahɥ. ³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo ja ra hai, ngue'a Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du. ³⁸ Hangué zi cuhɥ, dá zo ri mfenihɥ núna dí xi'a'ihɥ, gue por gue'a da za gui tsuhɥ ra pumbate de ri ts'oquihɥ. ³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nubyá gatho nú'ɥ to'o camfri ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui. ⁴⁰ Hangué nubyá jamasuhɥ pa hinda za'ahɥ nú'a xa mą́ga yá 'mɛhni Ajuá ne bi 'ñena njaua:

⁴¹ Nú'ahɥ guí ɔtbuhlathohɥ, 'yøhɥ. Ma gui 'yøhɥ nú'a ma ga ɔt'e co ma ts'ɛdi, pe ma gui 'mɛdihɥ.

Ngue'a núga drá Ajuá ma ga ɔt'a 'nara dą́nga t'ɔt'e de nú'ɥ ya pa gri 'buhɥ,

pe nu sta si'ahɥ, hingui ma gui camfrihɥ.

⁴² Y nu mi uadi bi mą́ga njabɥ ra cu Pablo, bi bɔ́nga de ja yá nija ya xodyo mahyɛgui co nú'ɥ mri 'ñoui. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bą́ntebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na ra pa dega tsaya pa da yopa zofó'ɥ ma'na'qui. ⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nija, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'ɥ xqui dɛmba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi mɛui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zɛdi yá jamfri ne da sigui da 'mɛ ja rá hńoja'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hńato'a ra pa dega tsaya bi munts'a maxøgue nú'a ra hnini'a pa da 'yøtua rá noya Ajuá.

⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bø yá cuɛ ngue'a mi ne da nsɛhɛ'ɥ, ne bi mɛdi bi mą́ gue nú'a mi mą́ga ra cu Pablo hinga

majuani, ne bi ñama'ñu'u de gue'a. ⁴⁶ Hangué nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'edi ne bi 'ñembi:

—Rá mudi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ahu gyá xodyohu ngue'a mahyoni njabu. Pe hingá ne gá camfrihu, ne guí mansehu gue hindí 'ñep'ahu ra te pa nzantho. Hangué nubyá ma ga zofohé nú'u hingyá xodyo. ⁴⁷ Ngue'a njabu bi 'bepcahe Ajuá bi 'ñenje:

Stá hux'a'ihu ngu 'nara ñot'i pa gui yo'tuahú yá mfeni gatho ya ja'i,
ne pa gui mañhu ra noya dega pøhøte haburaza maxøgue de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njabu nú'u himyá xodyo xi bi johya ne bi mudi bi mañ'u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'u xqui thahni pa da me'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁹ Ne bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøgue ja nú'a ra hai'a. ⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñu'tiui ya nda de ra hnini co ya 'bchña nú'u xi ya 'yonija, pa da t'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a. ⁵¹ Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dadi de gue'u ngue'a nu'ú himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'ú bi ma pa ja ra hnini Iconio. ⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndaí.

14

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zønga ja ra hnini Iconio, nep_u bi y_ut'a ja yá nija yá mixodyoui pa bi zofo ya ja'i de rá noya Aju_a co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'_u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'_u himyá xodyo. ² Pe nú'_u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'y_u'ta nú'_u himyá xodyo pa da benga ya ts'omfeni de nú'_u ya cu. ³ Hangué ra cu Pablo co ra cu Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Aju_a ngue'_a mi camfri gue Aju_a mi fats'i'_u. Ne nu Aju_a mi umbabi'_u ra ts'edi pa da 'yø't'a ya nt'udi ne ya danga t'ø't'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'_u gue nú'_a mi mañ'_u go gue'_a majua_{ni}. ⁴ Pe nuya mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dēna ya xodyo ha nu ma'ra mri dēna ya apostol. ⁵ Nep_u 'raya xodyo ne 'ra de nú'_u himyá xodyo bi 'ñ_u'ti'_u co ya nda de ra hnini pa da 'yø'tua ra nts'o'm_u ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yøde de nú'_a mi ma da t'ø'tua'_u, hangué bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Listra ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'_a ra hai'_a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Aju_a.

Ya me Listra bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

⁸ Nuni ja ra hnini Listra mi 'b_u 'nara 'ñøhø himi tsa da 'ño ngue'_a desde mi 'm_u ya mi njab_u, ne hin-hya'm_u xqui 'ño, ha mi huhnitho. ⁹ Nura 'ñøhø'_a bi 'yøde nú'_a mi m_anga ra cu Pablo. Nep_u ra cu Pablo bi n_u'ti ne bi ba_{di} gue mi ja rá jamfri pa da ñ_ani. ¹⁰ Hangué nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi:

—'Bai manju_antho.

Y nura 'ñøhø'_a 'bestho ra ora'_a bi 'y_enga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. ¹¹ Nep_u ndunthi ya ja'i de guehni

bi hyanda nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo, ne bi m̄anga nts'edi de yá hñ̄aqui de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma ajuah̄u xa mp̄unga ja'i ne xuá 'ñehe pa ja ra ximhai, xiyu 'bahni!

¹² Hangue ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'á go gue'a mi ña'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá ajuá ya me Licaonia. ¹³ Nepu nura macja bá tsi ya ndamfri ne bá ha ya thødri pa ja rá nija ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya ndamfri dega hñ̄a'ti. ¹⁴ Pe nu mi baði njabu ya apostol bi dunga yá dutu co ra dumui ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ø'tuabi'u njabu. Ne bi yat'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

¹⁵ —¿Hanja guí øthu njabu? Nuje dyá ja'ihe ngu'ah̄u. Nuje stá ehehe pa ga xi'ahe gue nuya c'oi grí nsundah̄u hinte ri muui, hangue mahyoni gui 'uegueh̄u de gue'u pa gui p̄eph̄u Ajuá nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja. ¹⁶ Maya'b̄u nu'á mi hopta ya ja'i da 'yøt'a gatho nú'a go mi beni'u. ¹⁷ Pe nzantho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'mui'a ngue'a xa 'yø'tuabi ya hño, ngue'a go gue'a p̄ehna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racju te ga tsih̄u, ne hubga ma m̄uih̄u pa ga johyah̄u.

¹⁸ Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njabu pa hinda hyopa ya ndamfri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñ̄a'ti, pe xmá hñei pa da hñ̄acuabi'u.

¹⁹ Ra ora'a bi zøhø 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquía ne Iconio. Nú'á bi 'yu'ta ya ja'i pa

bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nep_u bi g_{ut}'i'ɥ bi p_onga de ja ra hnini pa bá f_ote ngue'a mi hu yá m_{ai}'ɥ gue ya xqui du. ²⁰ Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri hab_u mi 'b_enga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa y_{ut}'a ja ra hnini. Nep_u rá hyax'a bi m_eui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

²¹ Ne ja bá m_am_bani'ɥ rá noya Aju_a nehe, ne ndunthi ya mengu de guehni bi gamfri. Nep_u bi mengui pa bi ma Listra, ne bi 'ranga Iconio, nep_u bi ma Antioquía. ²² De nú'ɥ ya hnini'ɥ bi japi da z_edi yá jamfri nú'ɥ ya gamfri mi 'b_hni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da zeta ya nt'ɥtsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Aju_a. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da nda cada 'nara nija de nuya ya hnini hab_u xqui 'rani. Nep_u bi 'yapabi Aju_a ne bi ayuna, ne nú'ɥ to'o xqui thahni pa da nda bi 'y_ent'ua ja yá 'y_e Aju_a nú'a to'o xqui gamfri'ɥ.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquía de Siria

²⁴ Nep_u bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi z_oñ'ɥ ja ra hai Pamfilia. ²⁵ Nep_u nu'ú bi m_am_ba rá noya Aju_a ja ra hnini Perge, nep_u de guehni bi ma'ɥ ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi g_u'ɥ ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquía nuni hab_u xqui t'ent'ua yá 'y_e Aju_a pa bi m_e nú'a ra 'b_efi xqui t'umbi'ɥ ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi z_oni bi munts'a mahy_egui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'ɥ gatho nú'a xqui 'y_ot'e co rá ts'edi Aju_a. Ne bi xipi gue Aju_a bi mats'i pa bi zofonehe nú'ɥ himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'ɥ pa bi za bi gamfri'ɥ ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nep_u ra cu

Pablo ne ra cu Berhna bi 'mähni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya nda de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'ü ya pa'ü 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquía bi madi bi xipa gatho ya cu gue pa da mpøhø'ü mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui mąnga ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'ü dya 'ñøhø. ² Nu'bá ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyau'ü ndunthi. Hangué bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya nda de ra nija de guehni, pa da ñau'ü de nú'a ra seña'a.

³ Nepü ya gamfri de ra nija Antioquía bi 'ñehui nú'ü ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'ü himyá xodyo ya xqui hyepü yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfribi rá noya Ajuá nehe. Nu'bá gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zønga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya nda de ra nija co ma'ra ya cu mi 'bühni bi umba'ü 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nú'ü to'o mi 'ñoui bi xipabi'ü gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'bühni nú'ü ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hingyá xodyo, ne dra 'bepabi da 'yøt'a gatho nú'a mąnga rá ley ra Moise.

⁶ Nepü ya apostol ne ya nda de ra nija bi munts'i'ü pa da ña'ü de rá ley ra Moise ne de nú'a ra

seña, ua mahyoni da t'øt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nepu de ya xqui ña'ua ndunthi, ra apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuh, ngu guí paεh ya øt'a ndunthi ya pa Ajuā bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú'ua hingyá xodyo pa bi gamfri'ua nehe. ⁸ Ne Ajuā nú'a to'o patca gatho ma mfenihua bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'ua, ngue'a bi umba ra Maça Ndañi'ua njabua ngu bi 'racju nehe. ⁹ Njabua stá pahua gue Ajuā handgaguihua gue dí mahyεguihua con gue'ua, ngue'a nu'á bi xucua yá mfeni ngue'a bi gamfribi rá noya'a. ¹⁰ Nu'bá ¿hanja hinguí ne gui camfrihua nú'a xa 'yøt'a Ajuā? ¿Hanja guí japhua ya cu da 'yøt'a núna himbi za dá øthu, ne nixi ndu ma dadahua himbi za bi 'yøt'e? ¹¹ Hingui tsa ga øthu njabua. Nujá dí camfrihua gue stá mpøhøhua po rá hñoja'i ra Zidada Jesucristo, y njabua xa mpøhø'ua nehe.

¹² Nepu mi uadi bi mangua ra cu Pedro njabua, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú'a mi ma ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'á bi ma de gatho ya nt'udi ne ya danga t'øt'e xqui 'yø'tuabi Ajuā nú'ua himyá xodyo por gue'ua. ¹³ Y de mi uadi bi ña'ua bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuh, 'yøhua nú'a ma ga mangá. ¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicju hanja Ajuā xqui madi xqui japa nú'ua hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'ua pa nehe'ua drá hnini'a. ¹⁵ Hangue bi njabua ngu nú'a xqui 'yofo 'nará 'mehni Ajuā ne bi 'ñena:

¹⁶ 'Mεfa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra nda Davi masque ya xa du, ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá madi.

17 Pa njab_u gatho ma'ra ya hnini da hyongagui, ne gatho'_u da xøcambenigui ma thuhu.

18 Njab_u bi 'ñena Aju_a nú'_a to'o xa 'yøt'a nuya ya t'øt'e nú'_u bi 'ñudi maya'b_u.

19 Hangue ringue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga xaxh_u nú'_u hingyá xodyo nú'_u xa hyep_u yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Aju_a. 20 Hønsē mahyoni ga opabih_u pa ga hæcuah_u hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú'_u xa hñ_a'tua ya c'oi. Nehe ga oph_u gue hinda hñuxui 'nara 'bēhñ_a nú'_a hingue xi rá 'bēhñ_a, ne hinda zipa yá ngø nú'_u ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiph_u gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni. 21 Nuga dí beni ga xiph_u njab_u ngue'a desde ya'b_u 'bui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

22 Hangue nuya apostol ne nú'_u ya nd_a de ra nij_a ne gatho ya gamfri bi beñ'_u gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mēhna Antioquía co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya d_anga cu, ra cu Juda nú'_a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. 23 Ne bi umbabi'_u 'nara hē'mi pa da hñ_a'tsua ya cu nuni Antioquía hab_u mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá nd_ahe de ra nij_a, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pēn'aheb_u ra nzengua nú'ah_u ma cu'ihe hingyá xodyoh_u guí 'b_uh_ub_u Antioquía, ne nú'ah_u guí 'b_uh_ub_u ja ra hai Siria ne Cilicia. 24 Stá p_ahe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mab_u nsinque ma nsēquihe, ne xpá xax'ah_u, y co nú'_u yá noya xa xi'ah_u'_u xa ts'oc'a ri mfenih_u. Xa xi'ah_u gue mahyoni gui 'yøth_u nú'_a ra seña xqui m_anga ra Moise, ne mahyoni gui 'yøth_u gatho nú'_a bi mañ'_a ja ra ley.

25 Hangué nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecje pa ga peñheb_u da ma da c'a'ts'ah_u pa da meui mahyegui ma zi cuh_u ra Berhna ne ra Pablo. 26 Nuy_u ri yoho xa hñuxa yá te pa da mamba rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 27 Hangué stá pen'aheb_u ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú'ú go ma da xi'as_u nehe núna dí xi'ahe. 28 Ra Maça Ndañi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'bep'ahe ndunthi ya hmanda, h_onse ga 'bep'ahe gui 'yøth_u nú'a xi mahyoni. 29 Hangué oxqui ma gui tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'ú xa hña'tua ya c'oi, ne oxqui ma gui tsiph_u yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma gui tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'ú hinxra 'bømba yá ji, nixi gui hñuxh_u 'nara 'beñña nú'a hingue xi ri 'beññah_u. 'B_u gui jamasuh_u hingui øth_u nuya t'øt'e dí xi'ah_u, nu'bú gui 'buh_u xá hño. Nsøct'a ndí ne ga xi'ahe. Nubyá Ajuá da max'ah_u.”

30 Nep_u nú'ú to'o xqui 'behni bi ma pa Antioquía. Ne mi zøñ'ú bi munts'a gatho ya gamfri ne nu'ú bri dapabi ra he'mi. 31 Y nu mi uadi bi hñe'ti'ú, xi bi johya co nú'a ra danga hum_u xqui 'bempabi. 32 Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'meñni Ajuá nehe, ne mi ña'ú co rá ts'edi'a, hangué bi zofu ya cu ne bi nupa yá mfeni'ú pa da ze yá jamfri. 33 Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue'ú. Nep_u 'mefa ya cu me Antioquía bi 'ñedi co 'nara hmäte pa da menjhma pa Jerusale hab_u xqui 'behni. 34 Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni'a nuni Antioquía. 35 Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe'ú, ne mi udi ra hoga nt'øde de rá noya Ajuá co ma'ra ya cu de guehni mi mfax'ú.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño ma'na'qui bi mamba

rá noya Ajuá

³⁶ Nep_u xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tsh_u ya cu gatho nú'_u ya hnini hab_u dá mām_f rá noya Ajuá pa ga nuh_u te gra ma'_u.

³⁷ Ra cu Berhna mi neh_m xa zixa ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. ³⁸ Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'uegues_ε de guehni Panflia, ne ya himbi ne bi m_εui'_u da mamba rá noya Ajuá.

³⁹ Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'_u, nep_u bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'namb_u. Hangue nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi m_εui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. ⁴⁰ Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da m_εui. Ne nuya cu de guehni Antioquía bi 'y_εnt'uabi'_u ja yá 'y_ε Ajuá. ⁴¹ Nep_u bi g_u yá 'ñu bi ma'_u pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'b_ui de guehni pa da z_εdi yá jamfri.

16*Ra Timoteo bi m_εui ra Pablo ne ra Sila*

¹ De mi z_ønga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Listra, y ja bi nth_εuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nurá nānā mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nurá dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'b_u Listra ne Iconio mi ñā xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo mī ne da zits'i pa da m_εui'a. Pe 'm_εt'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña mānga rá ley ra Moise, pa hinda b_ø yá c_u_ε nú'_u ya xodyo mi 'b_uhni,

ngue'a gatho'ᵁ mi paḍi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nepᵁ nu'ᵁ bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'ᵁ ya noya xqui mehna ya apostol ne ya nda de ra nija nuni Jerusale pa da 'yøt'e'ᵁ. ⁵ Ne njabᵁ ma'na bi te yá jamfri gatho nú'ᵁ ya gamfri de nú'ᵁ ya hnini habᵁ xqui 'rañ'ᵁ. Ne hyastho mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuᵁ, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'ᵁ pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Maça Ndaḥi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuᵁ de guehni. ⁷ Ne bi thogui'ᵁ pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahma'ᵁ pa ja ra hai Bitinia, pe rá Maça Ndaḥi ra Jesu himbi hopi da ma'ᵁ. ⁸ Hangué bi thoguitho de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñøhø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: “Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni.” ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabᵁ ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñocje pa dá mahe ja ra hai Macedonia, núga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'ᵁ ma'ra ya cu. Dá pahe gue Ajuᵁ mi pencahe pa ma grá mañheni ra hoga nt'øde de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Filipo

¹¹ Hangué dá pøñhe de guehni Ntroa dá jahe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'uca hai rá thuhu Samotracia o madetho ra ndehe. Nepᵁ rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De

guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara danga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'buheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra dathe hab_u xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni hab_u xqui munts'a 'raya 'behña, ne dá f_uhe dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'_u mrá thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui jat'i dega murado, ne mi xøcambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi m_anga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho ya mengu rá ngu. Nep_u bi banteguihe bi ñenje:

—'B_u nu'ah_u guí hanth_u gue xi majuaní drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'buhani.

Ne bi jacje dá 'buheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndr_a mahe hab_u nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nth_ehe 'nara nxutsi mrá 'b_ego ne mi p_e'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi p_e'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi tah_a ndunthi ra boja po nú'a ra 'b_efi mi p_efi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá badi. ¹⁷ Nep_u nu'á bi dengage ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuy_u ya damey_u go guehy_u yá 'b_ego Ajuá de mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Ndunthi ya pa bi dengage ne nzantho mi m_anga njab_u. Pe ra cu Pablo ya himi ne da 'yøde da m_anga njab_u. Hangu_e bi mpants'i ne bi zofo nú'a ra ts'ondahi mi p_e'tsa nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'b_ep'a'i gui pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bønga ra ts'ondahi.

19 Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da dahá ra boja co rá 'bɛfi nú'a ra nxutsi, bi bø yá cuɛ ne bi gɥ ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi zi'tsua ya ndá ja ra tai. 20 Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuya ya 'ñøhø go ya xodyo, ne hønse rí 'ñehe pa da japi da nxaxni ma hninihɥ. 21 Ne udi yá nzai nú'u hindí 'ñepi ga øthɥ ngue'a dyá me Nromahɥ y dí ohɥ ja yá 'yɛ ma ndahɥ me Nroma.

22 Nu'bú nú'u ya ja'i xqui munts'ini bi bø yá cuɛ con gue'u, nepɥ ya ndá bi manda da 'bøcua yá dutu ne dra fet'i co ya ts'ut'o. 23 Y mi uadi bi hna'mbabi nts'edi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. 24 Y mi 'yøde njabɥ ra nsufadi, bi cu'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara danga za habɥ hingui tsa da xocse'u.

25 Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahña Ajuá, ne gatho ma'ra ya 'yofadi mi øde'u, 26 mi damfri bi nja 'nara danga mbimhai, asta mi 'ñanga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gatho ya gosthi fadi, ne bi xot'a gatho ya cadena nú'u mi that'a ya 'yofadi. 27 Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gatho mi xogui, hangue bi gɥca rá mahuai pa xa hñoεhma'a, ngue'a mi hu rá mai gue ya xqui 'bat'a gatho ya 'yofadi. 28 Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui hñoε. Nuje dí 'buheua gatho.

29 Nepɥ nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yut'i hnest'ihí asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñahmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila. 30 Nepɥ 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—'Ñøhøh_u, ¿te rá 'bε ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bú nu'ú bi 'ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesucristo pa njab_u gui mpøhø nu'i ne gatho ya mengu ri ngu.

³² Nep_u ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gatho ya mengu rá ngu.

³³ Y mi nxuitho ra nsufadi bi x_ucuabi'_u hab_u xqui t'umba ya mfei. Nep_u nu'á bi nxistehe 'bestho ne gatho ya mengu rá ngu. ³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'_u. Y nú'a ra nsufadi ne nú'_u ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'_u Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya nda bi mεhna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hyεgui ra cu Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hanguε ra nsufadi bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya nda ga hεc'ah_u. Hanguε da za gui pøñh_u ne gui maha te rá entho.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofu nú'_u to bá hā ra noya pa da thεgui'_u, ne bi 'ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nromahe nehe y dí ohe ja yá 'yε ma dānga ndah_u me Nroma, ne bri fetc'ahe ja yá thandi ya ja'i nsinque bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubyá go ne da hyεgaguihe nsinque to da badi. Hinda za. Duá esε'_u pa da pøngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bú ya polecia bi ma bá xipa njab_u ya nda. Nu'bú nu'ú bi ntsu nu mi badi gue myá me Nroma ne mi o ja yá 'yε ra dānga nda Nroma. ³⁹ Hanguε nu'ú bi ma bá apa ra pumbate ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pøni de ra fadi ne bi bantebi da bøni'_u de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bønga fadi'_u bi ma ja rá ngu

ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mui ya cu. Nepu bi ma'u.

17

Ya me Tesalonica bi ñants'i'u

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zønga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo. ² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yut'ini hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyau ya xodyo. ³ Mi he'ta ra Maça T'ofu ne mi xipabi'u hanja mi pe'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahu go guehna ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'u mri xøcambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'behña nú'u xi myá fadi de ra hnini. ⁵ Hangué xi bi bø yá cuε ya xodyo nú'u himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yo dega dahñei ja ra hnini pa bi 'yut'i ne bi japi da ñants'i maxøgue ra hnini. Nepu bi ma'u ja rá ngu ra cu Jasón pa xa gæcjmahá ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yent'ua ja yá 'yε ya ja'i. ⁶ Pe nu'ú mi jo'oni, hangue go bri juca ra cu Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya nda de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'u ya 'ñøhø to'o xa ts'oca gatho ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zøcjua nehe. ⁷ Nuna Jasón go guehni xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyu hingui øta ma ndahu Nroma ngue'a nuyé ma gue

'b_u ma'na ra nda, ne nú'a ra nda'a rá thuhu ra Jesu, 'na.

⁸ Y nu mi 'yø njab_u ya ja'i ne ya nda de ra hnini, xi bi bø yá cuε gatho ne mri ñahnitho'ú. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'ú to'o mri 'ñoui bi 'yadi'ú 'nara fiansa pa bi thegui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mēhna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zøni de guehni bi yut'a ja yá nija ya xodyo. ¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'ú, hingue ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'ú rá noya Ajuá, ne hyastho mi hongá ja ra Maça T'ofó pa da badi ua gue xi majuañi nú'a mi mañ'ú. ¹² Hangué ringue'a ndunthi de gue'ú bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'ú to'o xi myá fadi ngu ya 'behña ngu ya 'ñøhø, gatho bi gamfri'ú. ¹³ Pe nu mi 'yøde ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi mangua rá noya Ajuá de guehni Berea, bi ma de guehni'ú pa bá u'ta ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'ú Berea. ¹⁵ Ha nú'ú to'o bi zixa ra cu Pablo bi mēui asta ja ra hnini Atena. Nep_u nu'ú bá pengui bá ha ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí nthuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'buhni Atena ra cu Pablo mi tø'ma ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá mui ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'ú mi nsunda ya ja'i de guehni. ¹⁷ Hangué bi zofo ya xodyo ja yá

nija, ne nú'ᵤ ma'ra mi xøcambeni Ajuᵤ de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofo ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoyau i'raya 'ñøhø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'ᵤ mi t'embi ya epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'ᵤ mi ena:

—¿Te xicjᵤ 'bᵤ nuna 'ñøhø xi ñᵤ ndunthi?

Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'ᵤ bi mᵤnga njabᵤ ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'ᵤ de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopa nte de ra du. ¹⁹ Nepᵤ de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gatho ya ja'i pa da nxahni'ᵤ 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuante guí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangue dí ne ga pahe te rí bonga nuya noya guí mā.

²¹ Bi mᵤnga njabᵤ'ᵤ ngue'a gatho ya me Atena ne ya nzøhø gá ja'i mi 'bᵤi de guehni mri nzai mri munts'i hønse pa da 'yøde ne da mā de nú'ᵤ ya 'ra'yo noya xqui 'yøde.

²² Hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de gue'ᵤ nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahᵤ gyá me Atenahᵤ, dí handi gue nu'ahᵤ xi grí xøcambeniᵤ gatho nú'ᵤ ri zidadahᵤ.

²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja ri nijahᵤ habᵤ guí xøcambeni ri zidadahᵤ, dá handa 'nara ata habᵤ nt'ofò ne ena: “Nuna ata ja guecua di xøcambeni nú'a ra ajuᵤ hinhya'mᵤ xa fadi”, njabᵤ ena. Y nú'a Ajuᵤ hinhya'mᵤ xcá pahᵤ, go gue'a dí xi'ahᵤbya.

24 Nú'a Ajuá to'o bi hyoca ra ximhai ne gatho nú'a jaua, go gue'a ra Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hinguí 'b_u ja ya nija nú'u xa hyoca ya ja'i. 25 Ne nixi hinguí ø'tua ra 'bedi nú'a ø't'a ya ja'i pa gue'a, ngue'a go guesε'a ri 'racj_u ra te ne ra ndahi pa ga j_unsh_u, ne gatho ya t'øt'e nú'u dí hoñh_u.

26 Ne 'nadra ji bi hyoca gatho ya ja'i nú'u 'b_ui hab_uraza nuua ja ra ximhai. Ne nu'á go bi ma hangu ya jeya da nte'u ne hab_u da 'm_u'u. 27 Ajuá njab_u bi hyogaguih_u pa ga hoñh_u'a pa xahma ga ts_udih_u, masque nu'á hinguí 'b_ui yab_u de guesj_u.

28 Ngue'a por gue'a dí 'b_uh_u ne dí 'ñ_uanih_u, nja ngu 'rari 'yofoh_u bi 'yofo njaua bi 'ñ_uena: “Xi ma-juani nujá go yá batsiguih_u Ajuá”, njab_u bi 'ñ_uena.

29 Hangue nu'b_u yá batsiguih_u Ajuá, hinda za ga eñh_u gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'u. 30 Ajuá mi hopi da thoguitho nú'a xqui 'yøt'a ya ja'i maya'b_u ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gatho ya ja'i.

31 Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñ_u'mba nguenda gatho ya ja'i de ra ximhai co 'nara hoga ts'utbi. Y nú'a to'o bi hñuts'i pa da hñ_unga nguenda go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udi de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

32 Y nu mi 'yøde'u gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñ_uant'utho, ha nu ma'ra mi ena:
—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

33 Nep_u ra cu Pablo bi 'uegue de gue'u. 34 Pe 'ra de gue'u bi gamfri ne bi d_ueni'a. Ne 'na de gue'u

mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya nda mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behña mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Corinto

¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi bøni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto. ² Ne ja bi nthεuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Priscila. Nú'ú xqui bøni de ra hnini Nroma ngue'a ra nda Claudio bi manda da juui de guehni gatho ya xodyo. ³ Ra cu Pablo bi ma bá 'buhui ra cu Aquila co rá 'behña ngue'a mi 'nada yá 'bεfi'ε, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija ya xodyo pa mi ñaui'ε, nehe mi ñaui nú'ε himyá xodyo, y mi zofo'ε de rá noya Ajuá.

⁵ Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'ε de ra hai Macedonia, bi zahni'ε ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'bεfi ngue'a hyastho mi zofo ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a xqui mehna Ajuá pa da nda. ⁶ Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bú ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'ε ne hinda ma da daði de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahε go ma gui thadisεhε de ri duhε, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de gue'ahε. Desde nubya ma ga zofo nú'ε hingyá xodyo.

⁷ De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'ε ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi

'b_u gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá. ⁸ Nep_u 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá ndá de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gatho ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi mą́nga ra cu Pablo, bi gamfri' _u ne bi nxistehe. ⁹ Nep_u 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofo ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, sigui gui mą́nga ra maça noya, oguí tsaya gui ñá. ¹⁰ Ngue'a nuga dí 'b_ui con gue'e, y hinda za to da 'yø't'a ra nts'o'm_ui. Ngue'a ja nuna hnini_u 'b_ui ndunthi ya ja'i go ma me_{ti}, y nú'á ma da gamfrigui.

¹¹ Hangue ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

¹² Pe de nú'_u ya pa mrá ndá ra Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñ_u'ti pa da g_u ra cu Pablo, ne bi zix'_u ja ra ts'utbi. ¹³ Ne bi 'ñembabi ra ndá:

—Nuna 'ñøhø_{na} _u'ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu mą́nga rá ley ra Moise.

¹⁴ Ra cu Pablo mi ma da da_hma_h, pe ra ndá Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'B_u di jahmá te xa 'yø't'ah_u nuna ra 'ñøhø, o xa 'yø't'a 'nara ts'ocate nuua ja ra hnini, nu'bú_h há, da za ga ø't'a nú'a guí mañ_h. ¹⁵ Pe nú'a guí mañ_h hønse dega noya ne de ri ley_u, go da nu_h te gui 'yøth_u. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

¹⁶ Nep_u bi japi da bøñ'_u de guehni ja ra ts'utbi. ¹⁷ Nu'bú_h gatho nú'_u himyá xodyo mi 'b_uhni bi mihi ra Soste nú'a mrá ndá de yá nija ya xodyo de nura hnini'a, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra

nda Galio, pe nu'á nixi bi 'yøt'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquía, ne ya rá hñu'qui bi mudi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹⁸ Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nep_u de gue'a bi 'ñedi gatho ya cu, ne bi meui ra cu Aquila co ra nju Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má 'ñu bi 'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencrea. Ne ante da g_u ra motsa'u pa da 'raxa ja ra ndehe, 'met'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gatho rá stá pa bi 'yøt'a ra hñá'ti ngu nú'a xqui ma.

¹⁹ Y nu mi zønga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyoui pa bá ñáui'u. ²⁰ Y nu'á bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne.

²¹ Hangue bi 'ñehui'u ne bi 'ñembabi:

—Dí pe'tsi te grá 'b_u Jerusale pa ga øt'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga c'a'ts'a'ih_u 'b_u Ajuá go rá paha.

Ne bi bøni de guehni Efeso, ne bi g_u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesarea. ²² Nu mi zøni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gatho ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquía. ²³ Nep_u de ya xqui 'm_uhni 'raya pa, bi bøni ma'na'qui pa bi ma gatho ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da nu te gra ma rá 'b_efi Ajuá, ne mi xipi da zedi yá jamfri gatho ya gamfri nú'u mbi 'b_uhni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

²⁴ Nú'u ya pa'u bi zønga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandría. Xi mi pađi da ñá xá hño, ne mi pađi xá hño gatho

nú'a m̄anga ra Ndaxjua T'ofó. ²⁵ Nu'á xqui t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi pađi de ra Zidada Jesu, masque h̄onse mi pađi de rá sistehe ra Xuua. ²⁶ Ne bi m̄udi bi zofo ya xodyo ja yá nija'ɥ, ne himi tsu. Nep̄ɥ mi 'yøde ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'namb̄ɥ pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. ²⁷ Nep̄ɥ nu'á 'mefa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'ú bi 'yopa 'nara he'mi pa bi m̄empa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñehe'a. Ne nu mi z̄onga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'ɥ xqui gamfri bi rá noya Ajuá. ²⁸ Ne xi mi ntsanoyau ya xodyo ja yá thandi gatho ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a m̄anga ja ra Ndaxjua T'ofó gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p̄ehna Ajuá pa da nda, ne go gue'a nú'a mi t̄o'mi'ɥ.

19

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Efeso

¹ Nura cu Apolo mi 'b̄ahni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'øhø xi myá mboza, ne de gue'a bi z̄onga Efeso hab̄ɥ mi 'b̄ui 'raya gamfri. ² Nep̄ɥ nu'á bi 'yambabi'ɥ ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gá hñãñh̄ɥ ra Maça Ndahi núbya gá camfrih̄ɥ rá noya Ajuá?

Nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Hina, nixi stá øhe ua 'b̄u ra Maça Ndahi.

³ Hangue nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñãñh̄ɥ 'b̄u?

Ne nu'ú bi dađi ne bi 'ñena:

—Rá sistehe ra Xuua.

⁴ Ra cu Pablo bi 'ñembabi'ɥ:

—Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'ɥ ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'ɥ nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zøhø 'mefa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá pɛhna Ajuá pa da nda.

⁵ Ha nu mi 'yøde njabɥ bi nxistehe'ɥ de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶ Nepɥ ra cu Pablo bi hñuxa yá 'yɛ ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra Maça Nɔahi. Y nura ora'a bi ña'ɥ 'rama'na'ño ya hñaquí ne bi mañ'ɥ ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da ma. ⁷ Ngu mi 'rɛt'amayoho por gatho nú'ɥ xqui hñanga ra Maça Nɔahi.

⁸ Ngu hñu nzaña ra cu Pablo bi ma ja yá nija ya xodyo habɥ mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'ɛdi. Nu'á mi ntsanoyauí ya ja'i ne mi øt'a 'nara ts'ɛdi pa da gamfri'ɥ nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹ Pe 'ra de gue'ɥ xi xmá me yá coraso hangue himbi ne bi gamfri, hønse mi tsanba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangué nura cu Pablo bi 'uegue de gue'ɥ, ne bi zixa nú'ɥ xqui gamfri ja 'nara scuela, ne nura xahnate mi 'bɥhni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá hyastho. ¹⁰ Njabɥ bi 'yøt'a yo njɛya pa bi 'yødebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'ɥ mi 'bɥ ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'ɥ himyá xodyo. ¹¹ Y Ajuá bi umba ra ts'ɛdi ra cu Pablo pa bi 'yøt'a ya danga nt'udi, ¹² asta mi tha'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa tha'tsuabi ya da'thi

y nu'ú mi ñani, y nu'ú tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi nu'ú mi pøni de gue'ú.

¹³ Pe nu 'raya xodyo myá ñete mi 'yo'ú mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepu nu'ú bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi øt'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'ihe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a manga ra Pablo.

¹⁴ Guehna bi 'yøt'a nú'ú yoto yá t'ú ra Seva nú'a 'namrá nda gá macja gá xodyo. ¹⁵ Pe nu mi 'yøt'ua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi ñemba nú'ú ya 'ñøhø:

—Nuga dí paca to'o ra Jesu, ne dí paca to'o ra Pablo, xi nu'ah, ¿to'o'ih?

¹⁶ Ha nú'a ra 'ñøhø to'o mi pe'tsa ra ts'ondahi bi ma bá ju nú'ú ya ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nts'edi. Ha nu'ú bi nest'ih bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thumba gatho yá dutu, ne bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. ¹⁷ Y gatho ya xodyo mi 'buhni Efeso ne nú'ú himyá xodyo bi 'yøde'ú nú'a xqui nja, nu'bú nu'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ne ndunthi de nú'ú xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. ¹⁹ Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofu pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'ú nu mi t'øt'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. ²⁰ Njabu ma'na mri ntanga rá noya Ajuu co ndunthi ra ts'edi.

²¹ Nepu de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepu rí 'ñehe Jerusale, nepu de guehni mahyoni rí ma Nroma. ²² Hangue bi mehna yoho yá mfats'i

da 'mɛt'o pa rí ma Macedonia, bi mɛhna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohnitho ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñunts'i'ɥ

²³ Nú'ɥ ya pa'ɥ bi ñunts'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zɔnini rá noya Ajuá. ²⁴ Mi 'bɥhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Demetrio. Nura 'bɛfi mi padi'a mi pøe ya bojá dega t'axi. Ne mi 'bɥ yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinana rá thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi taha ndunthi ra bojá. ²⁵ Nepɥ 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'ɥ yá mfats'i ne ma'ra nú'ɥ to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú guí padihɥ gue co nuna 'bɛfina stá tahɥ ndunthi ra bojá, ne hinte stá 'bɛhɥ. ²⁶ Pe ngu xcá 'yøhɥ ne xcá hyanthɥ gue nura Pablo ri 'yo ne mā gue nú'ɥ ya zidada nthoqui, hingyá zidada. Y njabɥ xa hñacua ndunthi ya ja'i gue hinda nsunda ya zidada, hingue hønseua Efeso, nehe maxøgue gatho ma haihɥ Asia. ²⁷ Nuna guehna ma'na xá nts'obyana, ha go guehna ma 'bɛfihɥ dí hanthmahana. Nubyá da ne ma ga 'bɛdihɥ zai, asta ne ra nija de ma zinanaɥ Diana nú'a xi rá nsunda, ma da 'mɛdi nú'a ra nsu pɛ'tsi. Ha ne gue numa zinanaɥ Diana ri nsunda gatho ya ja'i de guecua ja ma haihɥ Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

²⁸ Nu mi 'yøde njabɥ gatho nuyá mfats'i ne gatho nú'ɥ ma'ra to'o mi hoca ya c'oi xi bi bø yá cuɛ'ɥ, ne mi mafi mi ena:

—Xi rá nsunda ma zinanaɥ Diana!

²⁹ Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne ra cu Aristarco myá me

Macedonia nú'ᵤ xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri jᵤt'i ne bri ts'its'i asta habᵤ mi øt'a yá hmunts'i. ³⁰ Ha nura cu Pablo mi ne xa yᵤt'ini pa xa zofo ya ja'i, pe nuya gamfri himbi hyopi bi yᵤt'i. ³¹ Nehe 'raya ndā de Asia nú'ᵤ mi ntsixui ra cu Pablo, bi mēmpa ra noya gue hinda yᵤt'a de guehni. ³² Nura ora'a xi mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i'ᵤ, 'rama'na'ño mi mañ'ᵤ, ngue'a gatho xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de gue'ᵤ nixi mi paḍi hanja xqui munts'i. ³³ Pe nu 'ra de gue'ᵤ bi xipabi ra Jandro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da 'mai da ña ja yá thandi ya ja'i. Nepᵤ nu'á bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'yε pa da go'ta yá ne. Nu'á mi ne da ñanga yá mixodyoui nú'ᵤ xcrí jᵤ. ³⁴ Pe nu mi baḍi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'á bi mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zināṇahᵤ Diana!

³⁵ Nepᵤ 'nara ndā de ra hnini bi go'tua yá ne ya ja'i ne bi 'ñembi:

—Nú'ahᵤ gyá menguhᵤua Efeso, habᵤraza xa faḍi gue nuua ja ma hninihᵤ xi drí suphᵤ rá nija ma zināṇahᵤ Diana nú'a xá nsunda, y drí suphᵤ rá c'oi nú'a bá cai de mahets'i bá pehna ma zidadahᵤ ra Jupite. ³⁶ Guí pahᵤ gue xa faḍi habᵤraza, oguí tu ri maihᵤ, ne ote guí øthᵤ 'bᵤ hinxcá beñᵤ xá hño 'met'o nú'a guí ne gui øthᵤ. ³⁷ Nuyᵤ ya 'ñøhø xcuá tsihᵤ hinte xa 'yøt'ahᵤ, ha nixi xa ñama'ñᵤ de ma zināṇahᵤ drí nsundahᵤ. ³⁸ Y nura Demetrio ne nú'ᵤ mā'ra to hoca ya c'oi, 'bᵤ ja te da ñapabi, dá ñapabi ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthyaui ja ra nzaya. ³⁹ Nu'bᵤ ja ma'na te gui mañhᵤ, da za gui maha ja ra ts'utbi gui mañhᵤ ja ma hmunts'ihᵤ ngu

manga ra ley. ⁴⁰ Ngue'a pa guecj_u xá nts'uni. Da za da hñapcah_u da t'ena gue xi dyá necatuhnih_u por nuna ra ñunts'i stá øth_ubya, ne hindí pah_u te ga th_udih_u nu sta t'angah_u.

⁴¹ Nep_u mi manga njaua ra nda, bi 'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hai Macedonia ne Grecia

¹ Ha nu mi uadi nú'a ra danga ñunts'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofu. Nep_u bi 'ñehui gatho co 'nara nth_ufi ne bi bøni de guehni bi g_u ra 'ñu bi ma pa ja ra hai Macedonia. ² Ne bi yopa zøni hab_u gatho mi 'b_u ya cu pa bi nupa yá mfeni, nep_u bi ma pa Grecia. ³ Y nuni ja bi 'm_uhni hñu nzañ. Ne 'm_uefa ya mi ma da g_u ra motsa pa da 'raxa ja ra ndehe pa dí ma Siria, pe bi 'yøde gue ya xodyo xqui go 'nara cohi pa da 'yø'tua ra nts'o'm_ui, hangue nu'á bi beni gue ma'na xá hño da yopa 'ranga Macedonia. ⁴ Ne bi m_uei ra cu Sopate mrá me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu Segundo nú'u myá me Tesalonica, ne nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu Pablo bi zønga Macedonia hab_u ndí 'b_uiga núga drá Luca. ⁵ Nú'u ya cu'u bi 'm_uet'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá tøbgaheni. ⁶ Nuje asta mi ua ra ngo de ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá pøñhe de guehni Filipino, dá juhe ra motsa pa dá 'yohe ja ra ndehe cat'a ma pa pa dá tsøñhe Ntroa, ne ja dá nth_ueheni nú'u ya cu xqui 'm_uet'o, nep_u ja dá 'b_uaheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofo ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

⁷ Y nú'a ndomingo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra Maça Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofo'ᵐ de rá noya Ajuá asta made ra xuui, ngue'a mi ma da bõni'a rá hyax'a 'bestho. ⁸ Y nu habᵐ xqui munts'i'ᵐ mrá tøngu y ja mi zõni ndunthi ya ñot'i. ⁹ Nepᵐ 'nara zi ts'unt'ᵐ mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'ahã ngue'a ra cu Pablo xi bi ñã ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñãhã bi dagui desde rá hñu ra tøngu asta nja'ti. Y nu mri jats'i 'ñena ya xqui du. ¹⁰ Nu'bú ra cu Pablo bi gai ne bi 'yots'i ne bi hyafi nú'a ra zi ts'unt'ᵐ. Ne bi 'ñembabi ya cu:

—Oguí tsuhᵐ, hinxa du, tetho.

¹¹ Nepᵐ nura cu Pablo bi yopa bõxa ma'na'qui habᵐ xqui munts'i'ᵐ. Ne bi hyeca ra thuhme pa bi zi'ᵐ ra Maça Nt'oxi, ne bi sigui bi ñãui ya cu asta mi hyats'i, nepᵐ bi ma. ¹² Y nu mi ts'ixa nú'a ra zi ts'unt'ᵐ ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yá mᵐi ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa rí zønga Mileto

¹³ Nepᵐ dá ncohe ga juhe ra motsa pa ga 'bet'ohe grá mahe ja ra hnini Asón pa ja grá ntheheni ra cu Pablo ngu nú'a stí mañhe, ngue'a nu'á bi beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepᵐ de guehni Asón dá nthehē, nepᵐ nu'á bi gᵐ ra motsa habᵐ ndí ohe pa dá mahe mahyεgui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'a dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara danga hnini rá thuhu Samo nú'a ja ja rá hyo ra ndehe. Nepᵐ ma dá

coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'a himbi ne bi 'm_u ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'á bi dama nxøni pa da zøni 'nitho ja ra hnini Jerusale, pa sta dat'a ra ngo Pentecoste ya di 'b_uhni'a 'b_u da za.

Ra apostol Pablo bi zofo ya nda de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'b_uhni Mileto ra cu Pablo bi mempa ra noya ya nda de ra nija de guehni Efeso gue mi tøm_i nuni Mileto. ¹⁸ Ne nu'ú bá ehe hab_u mi 'b_u ra cu Pablo, y nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ah_u guí pah_u xá hño tengu ma 'm_ui con gue'ah_u desde dá tsøhø de guecua ja ra hai Asia. ¹⁹ Stá pepabi ma zi Hmuh_u con gatho ra hñoja'i, ne ndunthi ya 'mi'qui xa du ma m_ui asta stá nzoni co nú'ú ya nts'o'm_ui xa 'yøtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'u. ²⁰ Masqué, pe nuga hindá tsaya dá xi'ah_u nú'a ra hño mri 'ñep'ah_u. Ne xi dá u't'a'ih_u ja ri hmunts'ih_u ne ja ri nguh_u. ²¹ Ne dá zo'a'ih_u nú'ah_u gyá xodyoh_u ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u pa gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u ja rá thandi Ajua, ne gui camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²² Nubyá ra Maça Nda_hi tsixcagui grá ma Jerusale, pe nixi dí padi te ma grá thogui de guehni. ²³ Hønsø dí padi gue ja gatho nuya hnini hab_u drá ma, xicagui ra Maça Nda_hi gue bí tøbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma m_ui, nixi ma te hindí tsu ga 'b_edi ngue'a hinte di muui, qué go ga juata ra 'b_efi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'b_efi'a gue'a ga m_anga ra hoga noya de rá d_anga hm_ate Ajua.

25 Ha nubyá dí pađi xá hño gue nú'ah_u stá xi'ah_u hanja ri manda Ajuá, ya hingui ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui. 26 Nubyá dí ne ga xi'ah_u gue nuga ya hinte dí thadi de gue'ah_u. 27 Ngue'a nuga ya stá xi'ah_u gatho nú'a xa 'ñutcagui Ajuá de nú'a beni'a, ne hinte stá cõñ'ah_u. 28 Hangué nu'a dí xi'ah_ubya, nsuseh_u, ne suh_u gatho nú'u ya gamfri xa 'yent'a'ih_u ja ri 'yeh_u ra Maça Ndađi nú'a xa hñux'ah_u pa gui suph_u rá nija ra Zidada nú'a xa dai co rá maça ji. 29 Nuga dí pađi xá hño gue de xcrá ma de guecua ma da 'ñep_u 'raya ts'oja'i nú'u to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nija, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara deti. 30 Ne ma da 'mup_u 'ra de gue'aseh_u ma da xi'ah_u ya nt'udi nú'u hingo majuani pa da 'ueca ya gamfri da zits'i. 31 Hangué xi da nsuh_u, ne beñh_u gue nuga stá zo'ah_u hñu njeya ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ih_u cada 'na de gue'ah_u.

32 Nubyá zi cuh_u, ra Zidada da max'ah_u, ne da te't'a ri jamfrih_u co rá maça noya'a, ne da 'ra'ah_u gatho nú'a xa ña'tuabi da umbi gatho nú'u to'o yá meti'a. 33 Nuga hinto stá apa ra boja pa guecsehe, nixi hinto stá api te ga he. 34 Ngue'a nuga ngu xcá pas_u stá mpefi co ma 'ye pa stá tsudi nú'a dí honi pa gueque ne pa nú'u ndrí 'ño'be. 35 Nzantho stá u't'ah_u gui 'yøth_u ngu stá øt'e, gui mpeh_u pa gui faxh_u nú'u to'o othobi, ne gui bembabih_u nú'a bi mąnga ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: “Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hani.”

36 Nep_u mi uadi bi mąnga njab_u ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuá mahyεgui. 37 Nep_u gatho ya cu bi nzoni ne bi hyafi

ra cu Pablo ne bi zu'tsua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá mui co nú'u ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'qui. Nepu bi ma bá eni'u ja ra motsa pa bi nets'i ne bi ma.

21

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xeca hai rá thuhu Cos bí o madetho ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá thohé ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nepu de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai Chipre mi ja lado ngaha, ne dá siguihe asta dá tsøñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'a mri ndude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsuheni ya gamfri, ne dá 'buheni yoto ma pa con gue'u. Ha nu'ú bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Maca Ndahi xqui xipi'u te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'u yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behña ne ya batsi, dá pøñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuá. ⁶ Nepu dá edihe ya cu dá nhyufihe 'na ngu 'na, ne dá pøxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ú bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zenguaheni ya cu, y dá 'buheni 'na pa con gue'u. ⁸ Nepu rá hyax'a dá thohé pa dí mahe ja ra

hnini Cesarea. Y ja mi 'b̄hni ra cu Lipe nú'a mi mamba rá noya Ajuá ne mi 'na de gue nú'ɥ yoto ya ndá de ra nija, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'a ra cu Lipe mi pe'tsa goho yá t'ixu, y nu'á hinxqui nthati, y mi ñá co rá ts'edi ra Maca Ndahi. ¹⁰ Ne dá 'b̄hni 'raya pa, ne bi zøhø 'nará 'mɛhni Ajuá mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'ascahe, ne bi hñamba rá ngat'i ra cu Pablo, nepɥ con gue'a bi du'tase yá ua ne yá 'yɛ, ne bi 'ñena njaua:

—Rá Maca Ndahi Ajuá ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'a to'o rá mɛti nuna ngat'ina, ne da 'yɛnt'ua ja yá 'yɛ ya ja'i nú'ɥ hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njabɥ nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá b̄ntebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nepɥ nura cu Pablo bi d̄adi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñhu? Hønsɛ guí jacɥ da du ma m̄i nehe. Nuga ya dí 'b̄i pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hønsɛ pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá hacuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hønsɛ dá embabihe:

—Nu'bú dá t'øt'a ngu nú'a rá paha ma zi Hmuɥ.

¹⁵ Ne de gue'a dá hñocje dá mahe pa Jerusale. ¹⁶ Ne bi dengage 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'ɥ mrá thuhu ra Nasó mrá me Chipre, ya mi pe'tsa ndunthi ya jɛya xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'b̄hni con gue'a.

Ra apostol Pablo bi c'a'tsa ra apostol Cobo

17 Y nu ndá tsøñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. 18 Ha nurá hyax'a ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'a'tshe ra cu Cobo, ne ja mi 'buhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. 19 Nura cu Pablo bi zengua'u, ne bi metuabi gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá ts'edi Ajuá pa bi gamfri nú'u ya ja'i hingyá xodyo. 20 Y nu mi 'yøde njab'u, bi xøcambeni Ajuá, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bu zi cu, pe ya guí paði gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú ma gue mahyoni da t'øt'e ngu nú'a manganá rá ley ra Moise. 21 Ne xa sipabi'u gue nú'i guí utuabi nú'u ma'ra ma mixodyohu bí 'bu ja ma'ra ya hai gue hinda 'yøt'a ngu nú'a manganá rá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'u gue hinda hñu'tsua nú'a ra seña yá bātsi, ne hinda 'yøt'a ngu nú'u ma nzaihu. 22 Xibya, ¿te ga øthu? Ngue'a nu sta baði ya ja'i gue guí 'bucua ma da munts'i gatho'u. 23 Hangue ma'na xá hño 'yøt'a núna ma ga xi'ahē: De guecjua 'bucua goho ya cu mahyoni da 'yøt'a 'nara hñā'ti bi ñā'tuabi Ajuá. 24 Tsits'i rí mē ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu ha, da baði gatho ma mixodyohu gue hinga majuani nú'a xa sipabi'u gue go xcá manda njabu. Y njabu da baði gue ne'i guí øt'e ngu nú'a manganá rá ley ra Moise. 25 Pe nú'u ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yøt'e ngu ma nzaihu, hønse gue nu'a mahyoni da 'yøt'e, hinda zi ra ngø nú'a xa hñā'tua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'u ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxa 'bømba yá ji, ne ni 'na de gue'u hinda hñuxui

'nara 'behñá nú'a hingue xi rá 'behñá.

Bri j_u nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndañija

²⁶ Nu'bú rá hyax'a ra cu Pablo bi zixa nú'u goho ya cu pa dua nxuca mahyεgui con gue'a ngu yá nzaí ya xodyo. Ne 'mεfa bi yut'a ja ra ndañija pa bi unga nt'øde ha'mu da ua yá pa de ra nsuqui, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hñá'ti nú'u ya cu'u.

²⁷ Pe ya mi ma da uadi nú'u yoto ma pa de ra nsuqui, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndañija. Nepu nu'ú bi 'yu'ta ya ja'i pa bi japi bi ñunts'i, nepu bi gu ra cu Pablo. ²⁸ Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—¡Nú'ahu gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñøhø 'yo habuza u'ta ya ja'i da ñama'ñu de ma hninihu ne de ma leyhu ne de ma nijahu. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijahu, núyu hindi 'ñepi da yut'i, y hønse ri ts'onga ma maça nijahu.

²⁹ Mi mąnga njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá mai gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

³⁰ Hangue gatho ra hnini bi njuts'i, ne gatho mri nest'ihí'u habuza mbri 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gut'i pa bi pøni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija. ³¹ Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yøde ra dąnga nda gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njuts'i.

³² Hangue nú'á bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya nda gá soldado, ne bi ma hnest'ihí pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra dąnga nda gá soldado bi zøni mi zi yá

soldado, ra ora'a ya himbi sigui bi na'mba ra cu Pablo. ³³ Hangué nura d̄anga nd̄a gá soldado bi ḡu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nep̄u 'mɛfa bi 'ñani to'o mi gue'a ne te xqui 'yøt'e. ³⁴ Nu'bú nuya ja'i xi mi thø ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'ɥ, hangué njab̄u himbi za bi bādi ra d̄anga nd̄a gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'ɥ. Hangué ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte. ³⁵ Ha nu mi zøni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i. ³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'bɛfa mi mantho mi ena:

—¡Dá tho nura 'ñhø'a!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ja'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra d̄anga nd̄a gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ña ts'ɥ?

Ha nura d̄anga nd̄a gá soldado bi 'ñembabi:

—A, xi guí pādi guí ña dega griego. ³⁸ Nu'bú hingo gue'a'i grá me Egipto nú'a to'o bi 'yøt'a 'nara tuhni ya pɛ'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'ɥ goho 'mo ya 'yøt'atuhni.

³⁹ Nep̄u nura cu Pablo bi dādi ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra d̄anga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'ibya gui 'raca nsequi ga zofo nuȳu ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nep̄u nú'a ra d̄anga nd̄a gá soldado bi umba nsequi da ña. Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'yɛ pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ña. Ha nura cu Pablo bi ña dega ebreo ne bi 'ñembabi'ɥ:

22

¹—Nú'ah_u ma cu'ih_u guí 'bah_ub_u, ne nú'ah_u gyá ndah_u de ma nijah_u, 'yøh_u núna ma ga xi'ah_u pa gui pah_u te rá 'bε nú'a stá øt'e.

² Ha nu mi 'yøde'ü gue ra cu Pablo bi ñaca ebreo ngu'ü, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³—Nuga drá xodyo nehe ngu'ah_u, ne duá 'bui ja ra hnini Tarso de ra hai Cilicia, pe ja stá te de guecua Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'a'ü bi 'ñutcgui xá hño te rí bønga rá ley ndu ma dadah_u. Nzantho xi stá pepabi Ajuá con gatho ma mui, ngu nú'a guí øth_u nehe mapaya. ⁴ Nuga rá müdi ndrí utsa nú'ü to'o mi camfri rá noya Ajuá, asta ndí ho nehe. Ne ndí tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñhø ne ya 'behña. ⁵ Nura danga ndá gá macja ne numa ndah_u de ma nijah_u da za da mąnga núbya gue nú'ü bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá ha'tsuahma nú'ü ma mixodyoh_u de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'ü. Nuga ndrą mahma pa guehni pa ma ga hongu nú'ü xqui gamfri rá noya Ajuá pa ga tsi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri (Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Pe de ndí ne ra 'ñu de ya ma ga tsønga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thamfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nep_u nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui?” ⁸ Nep_u nuga dá ambabi njaua: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nep_u bi 'ñengagui: “Nuga

go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'i guí hongui pa guí 'yøtcagui ra nts'o'mɥi ngue'a guí honi pa guí 'yø'tua ra nts'o'mɥi nú'ɥ to'o xa gam-frigui”, bi 'ñengagui. ⁹ Nehe nú'ɥ ndrí 'ño'be bi hyanda nú'a ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'ú himbi 'yøde nú'a ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'a to'o bi zoqui ne dá embabi: “Ma zi Hmu'i, ¿te mahyoni ga øt'ebya?” Ha nu'á bi 'ñengagui: “'Bai ne sigui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'a mahyoni guí 'yøt'e.” ¹¹ Y co nú'a ra ñot'i'a bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepɥ nú'ɥ ndrí 'ño'be go gue'ɥ bi gancagui pa bi za dá tsønga Ndamasco.

¹² Ne de guehni ja mi 'bɥhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'a mɥnga ra ley, ne gatho nú'ɥ ma mixodyohɥ mbi 'bɥhni Ndamasco mi ña xá hño de gue'a. ¹³ Y nu'á bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: “Zi cu Saulo, hñanga ri thandi ma'na'qui.” Ne 'bestho ra ora'a bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. ¹⁴ Nepɥ nu'á bi 'ñengagui: “Ajua nú'a mi xøcambeni ndu ma dadahɥ go gue'a xqui huahn'a'i desde ra madi pa guí patua rá paha'a, ne pa guí hyandua rá T'ɥ'a nú'a to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa guí 'yøtua rá noya'a nu sta zo'a'i. ¹⁵ Ngue'a go nu'i ma guí damajuani ja gatho ya ja'i habɥraza de nú'a xcá hyandi ne xcá 'yøde. ¹⁶ Xibya, ¿te rá 'be guí tø'mi? Nxøni maha guí nxistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui.”

Ra apostol Pablo bi mɥ hanja xqui 'behna da zofo ya ja'i hingyá xodyo

¹⁷ Nepɥ dá penga pa Jerusale ne dá cat'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajua, ne ja dá handini 'nara

nt'udi ngu dega t'i. ¹⁸ Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: “Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'a nuya ja'i de guecua hinda ma da gamfri'i nú'a ma gui damajuani de gueque.” ¹⁹ Hangué nuga dá embabi: “Ma zi Hmu'i, nu'ú padi xá hño gue nuga ndí cat'a mbo ja gatho ya nija, ne ndí tsixa fadi nú'u to'o mi camfri'i ne ndí tsuhni, ne ndí na'mbabi. ²⁰ Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mefi ra cu Teba nú'a mi damajuani de gue'e, nequi ndí 'buhni nehe, ne xi dá ho nú'a bi t'ø'tuabi'a. Ne go ndí supabi yá dutu nú'u ya hyote.” ²¹ Pe nura Zidada bí 'ñengagui: “Grí ma, ngue'a ma ga pen'a asta habu bí 'bu nú'u hingyá xodyo pa gui zofo'u.”

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'yε ra danga nda gá soldado

²² Hønsε gue'u ya noya bi za bi mąnga ra cu Pablo, ngue'a ra ora'a bi madi bi mafi gatho ya ja'i ne mi ena njaua:

—jNuni dí 'ñepi da tho ngue'a ya hindi 'ñepi da nte!

²³ Ha nuya ja'i mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi fota ya hai co yá cuε.

²⁴ Nepu nura danga nda gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarte, ne bi manda dra fet'i pa da mahma te ma ts'oqui xqui 'yøt'e, pa njabu da badi hanja mi pø yá cuε ya ja'i con gue'a. ²⁵ Pe nu mri that'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bá bi 'ñembabi 'nara nda gá soldado mi 'bahni:

—¿Ha gue xá hño gui fethu 'nara 'ñøhø me Nroma nixi hinxcá pahu 'met'o ua xi xa 'yøt'a 'nara ts'oqui ua hina?

²⁶ Ha nu mi 'yøde njabu ra nda gá soldado, bi ma bá xipa ra danga nda gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Jamasu nú'a ma gui 'yø'tua nú'a ra 'ñøhø, ngue'a nu'á ra me Nroma.

²⁷ Nepu ra danga nda gá soldado bi ma bá tsudi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, majuani.

²⁸ Nu'bú nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

²⁹ Ne nu mi 'yøde njabu nú'u to'o mi ma xa methma ra cu Pablo, nú'ú 'bestho bi 'uegue de gue'a. Ne ra danga nda gá soldado mi badi gue xi majuani mrá me Nroma, bi ntsu ngue'a xqui manda dra that'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a nda gá xodyo

³⁰ Nepu rá hyax'a ra danga nda gá soldado bi 'yøt'e pa da nja ra nthantha pa da badi hanja xqui ñapabi ya xodyo ra cu Pablo. Hangué bi manda da thacua ya cadena nú'u mi that'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda gá xodyo pa da munts'i. Nepu bri pønga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'u.

23

¹ Nu'bú ra cu Pablo bi hyanda gatho ya nda gá xodyo xqui munts'ini ne bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihu, nuga nzantho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajuu co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bú ra Ananía nú'a mrá danga nda gá macja bi 'bɛpabi nú'u mi 'bahni guetbɛ ra cu Pablo da me'tua rá ne. ³ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñemba ra danga nda gá macja:

—¡Ajuá ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagrá yohmi! Pa gue'a guí hupɛ gui 'yangagui te stá øt'e ngu mąnga ra ley. Nu'bú, ¿hanja hinguí øt'e ngu mąnga ra ley, gue hɔnse go grí manda da hnabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabɛ gui thatuabi rá danga macja Ajuá?

⁵ Nu'bú nura cu Pablo bi 'ñembabi'u:

—Ma cu'ihɛ, nuga hinduí pahmą́hą́ ua go guehni ra danga nda gá macja. Stá pahmą́ hinstá mą njabɛ, ngue'a mąnga ja ra Maca T'ofu njaua: “Oxqui ñama'ñɛ de ni 'nari nda de ja ri hnini.”

⁶ Nepɛ ra cu Pablo bi badi gue 'ra de gue'u myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangué bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihɛ, nuga nequi drá fariseo ne drá t'u de ya fariseo. Hangué nubyá xuá ts'igagui pa guecua hɔnse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.

⁷ Nu de mi mąnga njabɛ ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi mudi bi ntsanoya'u, ne bi hyegue 'ra 'nambɛ. ⁸ Ngue'a nuya saduceo ena gue nú'u xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hinguí 'bɛ ya ɛnxɛ, nixi ya ndahi. Pe nuya fariseo hą́, camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne camfri gue 'bɛi ya ɛnxɛ ne camfri gue 'bɛ ya ndahi. ⁹ Nepɛ xi bi mɛ ra mahni'u. Y nura ora'a bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñøhø hinte ma ts'oqui dí tsutuahu. Xi'bu xa zofo 'nara ndahi o 'nara enxε, hingui tsa ga nø'tuah ra ts'edi Ajuá.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cuε xi mri mantho, hangue ra danga nda gá soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mai gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangue bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'yε ya xodyo, ne bi yopa zixa ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofo ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, ngue'a ngu xcá damajuani de gueque nuua Jerusale, njabu ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yøt'a 'nara cohi' pa da hyohm'a

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohm'a ra cu Pablo. Bi hñuts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yøt'e nú'a xqui 'yε'mbabi'. ¹³ Mi thogui ñote ya 'ñøhø nú'u to'o xqui mε'tsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ 'Met'o bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja ne yá ndaxjua nda ya xodyo, ne bi 'ñembabi':

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo. ¹⁵ Ha nubyá nu'ahu ne ma'ra ya nda de ma hmunts'a ndahu 'yaphu ra danga nda gá soldado gue rixudi dua tsin'ahu'a ja ri thandihu. Gui 'ñemfa gue guí ne gui pahu xá hño de nú'a xa 'yøt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zøhø de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bedatsi ra cu Pablo bi badi gue mi t'εcua rá tio, hangue 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bá nura cu Pablo bi zohna 'na de ya nda gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra danga nda gá soldado nuna ts'unt'una, ngue'a ha raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangué nura nda bi zi'tsua ra danga nda nú'a ra ts'unt'u, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna ts'unt'u ngue'a ne da xi'a'i 'raya noya 'na.

¹⁹ Nu'bá nura danga nda gá soldado bi mipa rá 'ye ra ts'unt'u ne bi zixa 'nambu pa bá ambase ne bi 'ñembi:

—¿Te 'me guí ne gui xicagui?

²⁰ Ha nú'a ra ts'unt'u bi 'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yot'a 'nara cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo gui pempa ra Pablo rixudi ja yá thandi yá hmunts'a nda'u, ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú ne da badi xá hño nú'a te xa 'yot'e. ²¹ Pe oxqui camfri nú'a da xi'a'u, ngue'a ngu ñote ya 'ñøhø acate, ne xa ma gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda hyo ra Pablo. Nubyá nu'ú hønse tømtho nú'a go gui mangué.

²² Nepu nura danga nda bi 'ñehui nú'a ra ts'unt'u ne bi hyu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oto xqui xipabi de nú'a gá xicagui.

Ra apostol Pablo bi 'behni pa ja ra nda Feli

²³ Hangué nura danga nda bi zohna yoho ya nda gá soldado ne bi 'bepabi gue da hñoqui co yo nthebe ya soldado dega 'ñoua, ne má hñu'rate ma 'ret'a ya soldado dega ntøgue, ne má yo nthebe ya soldado co ya lansa, pa da ma'u ja ra hnini Cesarea nzunga guto nxuui. ²⁴ Nehe bi manda gue da t'umbabi 'na yoho ya fani ra cu Pablo pa da ma ntøgue, ne da ts'its'i, pe xi dra su xá hño pa dra dapabi ra Feli nú'a mrá nda ja ra hai Cilicia.

25 Nehe bi t'umba 'nara t'ofu ya nda gá soldado pa da umba ra nda Feli, habu mi enga njaua:

26 “Núga drá Claudio Lisia, dí zengua'i, nu'i hoga nda Feli. 27 Nuna ra 'ñøhø rá thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo ne mi ma da hyohma. Pe nuga dá pađi gue ra me Nroma, hangue dá ñaniga co ma soldado. 28 Nuga ndí ne ga pađi hanja mi ñapabi'u, hangue dá tsixhe ja yá thandi yá hmunts'a nda'u. 29 Ne nú'a dá pađi gue mi ñapabi de yá leysε'u, hingo te xqui 'yøt'e de ma leyhu pa xa tho nixi pa xa jothma fadi. 30 Pe nuga bi sicagui gue nuya xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa hyohma'u, hangue 'bestho dá pen'abu'a. Ne dá xipabi nú'u to'o ri ñapabi gue da ñapabi ja ri thandi nú'a xa 'yøt'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i. Nzenguathohu.”

31 Nu'bú ya soldado bi 'yøt'a ngu nú'a bri 'bepabi, bi zixa ra cu Pablo dega xuui asta ja ra hnini Antipatri. 32 Ha nurá hyax'a ya soldado nú'u mi 'ñoua bi menga pa ja ra cuarte, ha nú'u mi pa ntøgue bi thoguiui ra cu Pablo. 33 Ha nu mi zønga Cesarea bi t'umba ra t'ofu ra nda Feli, ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja rá 'ye'a. 34 Ha mi uadi bi hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi 'yambabi habu mrá mengu. Ha nu mi xipabi gue mrá me Cilicia, 35 nu'bú bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta 'ñepu nú'u to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

1 De ya mi pɛ'tsa cut'a ma pa mi 'buhni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zɔnga ra d̩anga nd̩a gá macj̩a nú'a mrá thuhu ra Ananía co 'rayá nd̩axjua nd̩a ya xodyo, ne mi 'ñoui'ɥ 'nara pɔnjya mrá thuhu ra Tértulo, bi zɔñ'ɥ pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nd̩a Feli. 2 Nepɥ bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthanthya ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi m̩di bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jamadi'ihe, ma hoga nd̩a'ihe, ngue'a stá pɛ'tshe 'nara hoga'm̩i ne hinto stá ntuñhe. Po ri d̩anga mfats'igüe xa 'm̩i xá hño ma hninihe. 3 Gatho nuya ya hño xcá 'yɔt'e de guecua ne hab̩raza, guehna 'nara d̩anga jamadi dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nd̩a'i Feli. 4 Pe pa hinga hac'ahe ri 'bɛfi, dí b̩ante'ihe gui ɔtca ra favo gui hñuxa nt'ɔde 'na zi ora de núna ma ga xi'ahe. 5 Nuje stá hanthe gue nuna 'ñøhøni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ñø hab̩raza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nd̩a de nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. 6 Nuní mi ne xa ts'onga ma nij̩ahe ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangue nuje dá juhe ne ndí ne stá nhyanthyahe con gue'a ngu nú'a manga ma leyhe. 7 Pe nura d̩anga nd̩a gá soldado rá thuhu ra Lisia bi yut'a madetho de guecje, ne bi ja bi zingahe nuna ra 'ñøhø. 8 Nepɥ nu'á bi ma gue nú'ɥ to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñøhø gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui pađi hanja dí ñaphe.

9 Gatho nú'ɥ ya xodyo mi 'buhni mi eñ'ɥ gue xi majuani nú'a mi manga ra Tértulo. 10 Nepɥ nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangue nura cu Pablo bi m̩di bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga mā ja ri thandi nú'a te stá øt'e, ngue'a dí pađi gue ya øt'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hninina. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui pađi gue nuga ja øt'a 'ret'amayoho ma pa dá tsønga de guehni Jerusale pa ga xøcambeni Ajuā. ¹² Ne hinto xa zæcagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa zæqui dí ø'ta ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyū ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuani. Nuga dí pæpabi nu Ajuā nú'a mi pæpa ndu ma dada, ne drí dæna 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyū gue hinga majuani. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofø ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mæhni Ajuā. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriyū gue Ajuā da 'yøt'e pa da yopa nte nú'ū xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mūi. ¹⁶ Hangue nzantho stá øt'a ra ts'edi ga 'būi xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuā ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Øt'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hña'ti. ¹⁸ Guehna ndí øt'a ja ra ndanija ha bi zø 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zæcni ya stí nxæqui ngu yá nzai ma ja'ihe, hingue bi zæcni co 'nara hmuntsja'i ndí ø'ti pa da ñants'i. ¹⁹ 'Bū nú'ū ya xodyo me Asia xa zæcagui gra øt'a 'nara ts'ocate, nu'bū go guehma'ū di ñapcagui, hingo nuyū. ²⁰ Dá mænga núyū ua bi zætca 'nara ts'ocate nú'bū dá 'ba ja yá thandiyū ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo. ²¹ Hønsæ nu'a dá mā ja yá thandiyū dá ena njaua: “Nubya xcá ñapcaguihū hønse ngue'a

dí camfri gue ma da yopa nte nú'ɥ xa du.”

²² Ra Feli ya mi paḍi xá hño de yá jamfri nú'ɥ to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'á bi zoguiho njaba de nú'a mi mañ'ɥ, ne bi 'ñena:

—Nu sta zøhø ra ðanga nda gá soldado ra Lisia gue'bu ma ga yopa øthɥ ra nthantha pa ga paḍi xá hño de nú'a guí mañ'ɥ.

²³ Nepɥ ra Feli bi 'bɛpabi 'nara nda gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsequi nú'ɥ yá ja'i'a da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

²⁴ Nepɥ ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zøhø ra nda Feli mri 'ñoui rá 'bɛhña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yøde'ɥ bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. ²⁵ Pe nu mi mudi bi mąga ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuą ga øthɥ ne ga nsuhɥ pa hinga øthɥ ya ts'oqui, ne mąga Ajuą gue ma da hña'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bú nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'bɛfi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahɥ xá hño.

²⁶ Mi hu rá mui ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyɛgui, hangue ja guetbu mi zohni pa mi ñaui. ²⁷ Rá yo njeya bi bõnga ra Feli dega nda, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mɥ bi hyɛgui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandira nda Festo

¹ Ha nu mi zønga ra Festo nuni Cesarea pa da 'mɯi dega nda, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. ² Ne de guehni nuya nda gá macja ne ma'ra ya nda gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo. ³ Y nu'ú bi 'yapa ra favo gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'ú bi benga ma'na'qui xa daca ja ra 'ñu pa xa hyo. ⁴ Pe nura Festo bi ðatuabi'ɯ ne bi xipi gue nura Pablo ja da gotritho ja ra fadi Cesarea, cabɯ nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. ⁵ Ne bi 'ñembabi'ɯ:

—Dí xi'ahɯ 'bɯ 'ra de gue'ahɯ guí ne ga maha, maha pa ja grí xicjɯni 'bɯ te xa 'yøt'a nú'a ra 'ñøhø'a.

⁶ Ra Festo bi 'mɯ Jerusale hønse ngu hñato ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi gɯ rá hudi ne bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ⁷ Nepɯ de mi yɯt'a ra cu Pablo de habɯ mi hudi ra nda, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yøt'a 'nara nthets'i habɯ mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'utuabi'a. ⁸ Ha nura cu Pablo bi mɯdi bi ðadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuyɯ ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijəhe, nixi hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma ndəhɯ Nroma.

⁹ Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá xɯc'ani ra uenda de nú'a xcá 'yøt'e?

¹⁰ Nu'bú nura cu Pablo bi ðadi ne bi 'ñena:

—Pøde hina, ngue'a dí 'bɯcua ja rá thandi ra ts'utbi de ma ndəhɯ Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyantha'a'be núyɯ to'o ñapqui. Y ngu guí paði gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be.

11 Nu'b_u stá øt'a 'nara d_anga ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindí tsu ma du. Pe nu'b_u hinga majuani de nú'a ñapcaguiy_u, ni 'na hingui pɛ'tsa ra nsequi da 'yɛntc'a ja yá 'yɛ ya xodyo. Nuga dí adi gue numa d_anga ndah_u ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga nguenda ua xi stá øt'a 'nara ts'ocate ua hina.

12 Nu'b_u nura Festo bi ñaui rayá mfats'i, nep_u bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'i xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nguenda ra nda Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yøt'e, hangue nubyá ma gui ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

13 Nep_u de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra nda rá thuhu Agripa bi meui rá 'behña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra nda Festo. 14 Ne bá 'b_u de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra nda Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñøhø bi zogui ra Feli. 15 De duá 'b_uhni Jerusale 'raya nda gá macja ne 'rayá ndaxjua nda ya xodyo bi ma bi ñate'u ne bi xicagui te xqui 'yøt'a, ne mi adi'u gue stá manda xa tho. 16 Pe nuga dá embabi'u gue ra ts'utbi de Nroma hingrá nzai da hyo 'nara ja'i 'b_u hinxa nhyanthyathoui nú'a to'o xa ñapabi. 17 Hangue ngu dá tsøheua nú'u ya 'ñøhø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda dua ts'i nú'a ra 'ñøhø. 18 Pe nú'u to'o mi ñapabi hinte bi ma de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma leyh_u de Nroma. 19 Pe hina, hønse nu'a

mi ñate'ɥ, por nuyá jamfri pɛ'tsase'ɥ, ne bi ma de 'nara 'ñhø rá thuhu ra Jesu mañ'ɥ gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. ²⁰ Ha nuga hinduí padihma te ga øt'e con gue'ɥ, hangue dá ambabi ra Pablo 'bɥ mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xuá tha'mbani nguenda de nú'a mi hñapabi. ²¹ Pe nu'á bi 'yadi gue go da hñ'a'mba nguenda ma ndahɥ ra Augusto Cesa, hangue dá manda da gohitho ja ra fadi asta hinga pɛhna ja ma ndahɥ Nroma.

²² Nepɥ ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Nequi dí ne ga øde te rá 'bɛ'a mɔnga nú'a ra 'ñhø'a.

Nu'bú ra Festo bi 'ñembabi:

—Nu'bú 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'bɛ da ma.

²³ Hangue nurá hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yut'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepɥ ra Festo bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepɥ bi 'ñena:

—Ma nda'ihe Agripa, ne gatho'ihɥ guí 'bɥhɥua con guecje, xi 'bɥcua nuna ra 'ñhø xi xa ñama'ñɥ ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hingui tsaya xicagui'ɥ gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsɥtuabini ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadisɛ gue da ma pa nuni ja ma ndahɥ Augusto Cesa pa go da hñ'a'mbasɛ ra uenda, hangue stá beni ma'na xá hño ga pɛmpabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí padi te ma noya ga ofo pa ga pɛmpa ma ndahɥ Nroma, hangue stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ihe Agripa, ne ja ri thandihɥ gatho nú'ahɥ guí 'bɥhɥua, pa gui 'yamfɥ ts'ɥ te xa 'yøt'e pa gui xicaguihɥ te ma

noya da za ga pεmpabi ma ndah_u. ²⁷ Ngue'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pεhna 'nara ts'ahni ja ma ndah_u Cesa 'b_u hindí pεhna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nep_u ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nsequi gui ma hanja xa hñap'a'i.

Hangue nura cu Pablo bi 'ñena:

²—Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja ñapcagui nú'u 'ra de ma mixodyoh_u.

³ Ne drí johya ngue'a nu'i guí pađi xá hño gatho ma nzai_u nú_u dyá xodyoh_u, nehe guí pađi de gatho nú'a te dí mañh_u. Hangue nuga drí bante'i gui 'yøde gatho nuna ma ga ma.

Ra apostol Pablo bi ma de rá 'm_ui ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'm_ui desde nú'b_u ndr_uá notsi, nú'b_u ndí 'b_u'be ma ja'i ja ma hai ne ja ndá ehe Jerusale. ⁵ Ne'u nehe pađi xá hño ne tsa da ma 'b_u go da ne'u gue desde ndí

ts'unt'u stá 'yo xá hño ja ma jamfrih_u ngue'a ndr_uá fariseo, ne guí pađi gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyoh_u.

⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hønse ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du ngu nú'a xqui ña'tua Aju_u nú'u ndu ma dadah_u.

⁷ Hangue gatho ma mixodyoh_u tø'mi da hñanga nú'a ra hñ'a'ti'a, ne nzantho ri xøcambeni Aju_u ne pεpabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí tø'mi nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangue por gue'a xa

ñapcagui'ua. ⁸ ¿Hanja hinguí camfrih_u gue Aju_a ma da japi da yopa nte nú'ua xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'm_uise co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá m_udi ndí benga ndunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'm_ui nú'ua to'o mi camfri ra Jesu nú'a mrá me Nasare. ¹⁰ Y njab_u dá ø'te nuni Jerusale. Stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macj_a pa ndí j_u ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá th_udi gue h_a da tho 'ra de gue'ua. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nij_a ma mixodyoh_u pa ndrí japi da ncøni de yá jamfri xqui me'tsi. Ne xi ndí ncu_e con gue'ua ne ndí pa ja ma'ra ya hnini yab_u pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'm_ui.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangué gue'a ndr_a mahm_a Ndamasco ngue'a ya stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macj_a ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga j_u ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma nda'i, nu ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'a dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahy_egui co nú'ua to'o ndr_i 'ño'be, y nura ñot'i'a ma'na mi tsedi que ra hyadi. ¹⁴ Nep_u ra ora'a dá taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'm_ui? Nu'i grí 'ñ_uns_ehe, guí nja ngu ra ndamfri ora tica ra ns_umboi.” ¹⁵ Nep_u nuga dá embabi: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nu'b_u nu'a bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtca

ra nts'o'm_{mai} ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'm_{mai} nú'ü to'o xa gamfrigui. ¹⁶ Nubyá nangui ne 'bai, ngue'a nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa gui pεpcagui, ne pa gui damajuani ja ya ja'i de nú'a xca hyandibya ne de nú'a ma ga u't'a'i 'mεfa. ¹⁷ Nuga go ma ga ñañ'a'i de ja yá 'yε ya xodyo ne de nú'ü hingyá xodyo nuni hab_ü dí pεñ'a'i gui ma. ¹⁸ Nuni ja guehni ma gui zofo ya ja'i pa da pata yá mfeni pa da 'ño ja ra maça ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bεxuui. Ne gui xip'ü da 'uegue de ja yá ts'o'bεfi ra Satá, ne da mεpabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá mεtigui ngu gatho nú'ü ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui." Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'o'yøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangue njab_ü, ma nda'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i. ²⁰ Hangue dá f_üdí dá zofo ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nep_ü dá ma pa Jerusale ne gatho ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe hab_ü bí 'b_ü nú'ü hingyá xodyo, dá zofo gue da ñobri'ü de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xá hño pa da hnequi gue majuani xa pata yá 'm_{mai}. ²¹ Y hangue por guehna ma mixodyoh_ü bi g_ügagui ja ra ndanija ne mi ne xa hyogagui. ²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí sigui tho dí zofo nú'ü ja yá nsu ne nú'ü otho yá nsu. Y nuga nzantho dí mā ngu nú'a bi mānga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá de nú'a mi pε'tsi da nja. ²³ Nu'ü mi mā gue ra Cristo nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da nda, mi pε'tsi te da thogui

ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'mefa de rá du'a go gue'a rá mudi mi pe'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'a mi ma da xipa ya xodyo ne nú'ua hinyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'ua.

Ra apostol Pablo bi zofo ra nda Agripa

²⁴ Y nu mi mąnga njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:

—¡Asta xcá 'be ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya he'mi xcá hñe'ti, hangue xcá 'be ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'be ma mfeni, ma hoga nda'i Festo, ngue'a nuga dí mąnga nú'a majuani. ²⁶ Nuni ra nda Agripa, nehni padi xá hño de nú'a dí ma, hangue nuga hindí tsu ga ña ja rá thandini. Dí padi xá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gatho núna dí ma, ngue'a hinxa t'ot'e mant'agui. ²⁷ Ma zi hoga nda'i Agripa, ¿ha guí camfri nú'a bi mąnga yá 'mehni Ajuá? Nuga dí padi gue nu'i guí camfri nú'a bi mañ'ua.

²⁸ Nepua nura nda Agripa bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tui ri 'bedi pa gui jacagui ga camfri ra Jesucristo nehe.

²⁹ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfats'i Ajuá da njabu, ne hinga hõnse'i, nehe gatho núyu xa 'yode nú'a stá mambya. Dí ne da gamfriu ngu stá camfriga nehe, hõnse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nep_u de ya bi uadi bi ñ_a ra cu Pablo, bi 'mai ra nd_a Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gatho nú'_u mi huhuini. ³¹ Ne bi nj_uqui'_u pa bá ñ_ase'_u 'na ngu 'na, ne bi 'ñémbi:

—Hinte xa 'yøt'a nuna ra 'ñøhø pa rí 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nep_u ra nd_a Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehm_a nuna ra 'ñøhø 'b_u hinxqui 'yadi da ma ja ma nd_uh_u ra Augusto Cesa pa ja dí th_a'mbani nguenda 'b_u te xa 'yøt'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui beng_a ra nd_a Festo pa da mēncahe ja ra hai Italiá, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'yε 'nara nd_a gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nd_a Augusto Cesa. Y núga drá Luca dá mε'be'_u. ² Y bi zixcahe 'nara dānga motsa xqui 'ñehe de ra hnini Adramitio, ne dá pøñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñohe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'_u mi 'b_u de guehni, ne pa bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nep_u dá pøñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njab_u pa dá 'banpahe ra b_unthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsøñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zehni 'nara motsa mrá me Alejandría de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bú dá juhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguihe habu ndrú mahe. ⁷ Ndunthi ya pa ndrú 'yohe 'ramats'u ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsøñhe gueta Gnido. Nepu ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocaguihe ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'u ngue'a mi 'yo ndunthi ra bunthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsøñhe ja rá hyo ra ndehe habu xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zøhø ya pa de ya tse, ne gue'bu xi 'yo ndunthi ra bunthi. Hangue nura cu Pablo bi zofo gatho ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compahu, dí handi gue ma ga thohu ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da yui ra motsa con gatho nú'a te di cu, ha nujá ga tuhú nehe.

¹¹ Pe nura nda gá soldado himbi 'yø'tua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yøta nú'a mi mangua ra 'yøt'amotsa ne nú'a to'o mrá meti. ¹² Y ngue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'u ya pa'u de ya tse, hangue ndunthi nú'u to'o mi pani bi beñ'u gue ma'na xá hño da bøni de guehni pa xahma xa zahma xa zønga Fenice nú'a ja ja ra lado yuhyadi de ra xeca hai Creta, pa ja xa 'muhmani'u nú'u ya pa de ya tse.

Ra data bunthi ja ra ndehe

13 Nepu bi mudi bi 'ño 'na tui ra ndahi nú'a mri 'ñe ngue mac'angui, hangue bi beñ'u gue xá hño da sigui da thogui pa habu mri ma'u. Hangue dá pøñhe de guehni habu stí ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. 14 Nepu hinga ya'a bi zueje 'nara bunthi xi nts'edi mbri 'ñehe ngue mahufi habu ndrã mahe. 15 Nura bunthi'a bi duxa ra motsa ngue'a xi mi tsedi, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hehe bi duts'i. 16 Dã thothe gueta 'nara zi xeca hai rá thuhu Claudia o madetho ra ndehe, ja ra lado habu hints'u mi tse ra bunthi. Nu'bú ja dá pø'tsheni ra t'uca motsa pa ja ra danga motsa nú'a mri gut'i, pe xi dá henbahe. 17 Nepu de ya dá pø'tshe ra t'uca motsa, dá thãthe co ya nthãhi nura danga motsa ne xi dá du'the pa hinda nhuati. Nepu nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja ra 'bomu ja 'nara t'uca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'u xqui thuxa maña de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'u da duxa ra ndahi. 18 Ha nurã hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bunthi xi mi tsedi, hangue nu'ú bi fõta ja ra ndehe nú'u te mri du ra motsa. 19 Nepu nurã hñupa dá fõthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya t'õt'e nú'u mi pëpabi ra motsa. 20 Bi thogui ndunthi ya pa hindã hanthe ra hyadi nixi ya tsø ngue'a xi mi 'yo ndunthi ra bunthi, hangue ndí hu ma muihe gue ya ma stã tuhmahe.

21 Ya mi pë'tsa ndunthi ya pa hinte stí tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compahu, 'bu xcã 'yøhmahu nú'a dá xi'ahu gue stã cohmahani Creta, nu'bú hinstã thohmahu núna dí thohu, ne hinxã 'medihma gatho nú'a stã

'bɛhɯ. ²² Pe nubyá, oguí tu ri m̩ihɯ, ngue'a ni 'na de guecjɯ hinga ma ga tuhɯ, masque ra motsa da nxɛni ne da yɯi nuua ja ra ndehe. ²³ Ngue'a manxuui bi zocagui 'nara ɛnxɛ bá pɛnca Ajuá nú'a to'o dí camfri ne dí pɛpabi. ²⁴ Y nú'a ra ɛnxɛ'a bi ñengagui: “Pablo, oguí tsu, ngue'a mahyoni gui tsønga Nroma habɯ bí 'bɯ ra ndá Cesa, ne gui 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuá ma da ñanga de ra du núyɯ guí pɛuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangué compahɯ, nubya dí xi'ahɯ, oguí tu ri m̩ihɯ, ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da sujɯ, ngue'a dí camfri gue ma da njabɯ ngu nú'a bi xicagui rá ɛnxɛ'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yɛtc'ahɯ ra ndahi ne ma dí zogahɯ ja 'nara zi xɛca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pɛ'tsa 'net'ocat'a ndí 'yohe njabɯ co nú'a ra bɯnthi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi 'yɛtc'ahɛ ra ndahi pa habɯraza. Ne ngu made ra xuui nú'ɯ to'o mi ɛ't'a ra motsa bi m̩ɛdi bi unga nguɛnda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi m̩ɛdi bi 'yɛni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natema'ret'a ne 'rato metro rá hñe. Nepɯ dá thohe má ts'ɯ de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yɛni ma'na'qui, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya bøjá de møte ra motsa asta habɯ bi zudi ra hai pa ya hints'ɯ bi ntihi nts'ɛdi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'ɯ to'o mi ɛ't'a ra motsa bi mámbi gue xahmá xa za xa 'bathmá'ɯ, hangué nu'ú bi yopa cá'ma ra t'ɯca motsa ja ra ndehe mi mantho'ɯ gue pa xa 'yɛnt'a ma'ra ya bøjá ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangué nura cu Pablo 'bestho bi

xipabi ra ndā gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'b_u nú_u da gai de guecua ja ra motsa, nu'b_u hinda za ga pøñh_u de guecua.

³² Nu'b_u ya soldado bi dama hyeca ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi døgue bi ma.

³³ Nep_u rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ah_u, ya øt'a 'net'ocut'a hinte xcá ah_u ne hinte xcá tsih_u. ³⁴ Dí bante'ih_u gui tsih_u te gui tsih_u, ngue'a guehna mahyoni pa njab_u da nja ri ts'edih_u, ngue'a dí paði gue ni 'na de gue'ah_u hingui ma gui tuh_u.

³⁵ De mi mąnga njab_u ra cu Pablo bi g_u 'nara thuhme ne bi umba njamadi Aju_a ja yá thandi'ü. Nep_u bi heque, ne bi mudi bi zi'a. ³⁶ Nep_u gathogu- ihe xi bi hñu ma muihe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne hñu'rate ne 'ret'ama'rato. ³⁸ Y ya de dá juahe dá ñuñhe ne dá niñ_ahe, nú'a ra trigo bi bongui dá føthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá hñ_u nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nep_u de ya bi hyats'i, nú'ü to'o mri 'yet'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zønga ja ra hai pe himi paði te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xeca hai hab_u mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetb_u rá hyo ra ndehe. Ne nu'ú bi beni xahm_a da za da zønga ra motsa asta hab_u mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hyeca ya nthahi nú'ü mi that'a ya bøj_a nú'ü mri gat'a mbo ja ra dehe. Nehe bi xo'tua yá nthahi nú'ü ya za dega nt'et'a motsa. Nep_u bi

pø'tsa ya dutu pa da daca ra ndahi ja rá ñaxu ra motsa. Nepu ra motsa bi 'yent'a ra ndahi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zonga habu mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nepu bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñaxu ra motsa xi bi yu ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi 'ño. Ha nu de rí møte bi mudi bi nxeni co rá ts'edi ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'u dega ncunthe. ⁴³ Pe nura nda gá soldado bi hñacuabi'u pa hinda hyo, ngue'a nu'a mi ne da ñanga ra cu Pablo. Nepu nu'a bi 'bepabi gue da mføte rá mudi pa ja ra dehe nú'u to'o mi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zonga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'u ma'ra nú'u to'o himi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bepabi da gu 'ra 'na xeni ra za nú'u xqui xø'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njabu ha, bi za bi zonga gatho'u ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hindá jathe. Nepu ja dá pahe te rá hu nú'a ra hai habu dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nepu nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i. Ne bi 'ñutcahe 'nara danga faspí pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tse 'nara 'ye mi 'uai. ³ Nepu ra cu Pablo bi xu 'raya za pa mi 'tsa ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bonga 'nara zatequ'eña habu xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'ye ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'u ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eña

mi zudi ja rá 'yε ra cu Pablo, mri 'ñémbi'ᵂ 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othma rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'ᵂtbi xa zudi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi huat'a rá 'yε ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eña, y hinte bi ja ra cu Pablo.

⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tøm'gue xa hyandi xa nenga rá 'yε, o xa datho xa du. Mi tøm'tho'ᵂ te xa thogui hmaha'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bá nu'ú bi pata yá mfeni. Nepᵂ nu'a bi beñ'ᵂ, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetbᵂ de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá nda de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'á xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i ne bi 'racje ntsaya hñu pa ja rá ngu. ⁸ Y nurá dada'a mi 'benga ja ra mfidí mri hñeni mri umba ra nzø ne ra našt'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuá por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'yε. Nepᵂ 'bestho bi ñani'a. ⁹ Y nu mi fadi njabᵂ, bi zøhø ndunthi ya da'thi nú'ᵂ myá mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi paði'ᵂ gue da 'yøtcahe ra 'bedi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zønga Nroma

¹¹ Dá 'bahreni hñu nzaña con gue'ᵂ. Nepᵂ ja dá jaheni 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'ᵂ ya pa dega tse. Nú'a ra motsa'a mrá me Alejandría 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'ᵂ t'embi ya ajuá, 'na de gue'ᵂ rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu

ra Polu. ¹² Nep_u dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'b_uheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahuifi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nep_u rá hyax'a bi 'ño ra ndahi mri 'ñehe mac'angui, nep_u rá yopa dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá ntheheni 'raya cu nú'u bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'b_uheni con gue'u hñato ma pa. Nep_u de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi pađi gue ma ga tsøñhe, hangue nu'ú xqui bøni e da đacje ja ra đa'ñu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'uca hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'u ya cu, nu'á bi umba njamađi Ajuá ne bi hñu rá m_ui ne xi bi johya'a. ¹⁶ Nep_u de dá tsøñhe Nroma, ra nda gá soldado bi 'yent'ua ja rá 'ye ra nda gá nsufadi nú'u ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'namb_u bá 'b_ui, ne bá 'b_uhuini'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mamba rá noya Ajuá nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zønga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya nda gá xodyo nú'u mi 'b_uhni. Nep_u de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ih_u, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyoh_u, nixi stá ø't'a 'nara nts'o'm_ui co nú'u yá nzaí ndu ma dadah_u, pe masque hinte stá ø't'e, nuga bri j_ugagui nts'a_hni nuni Jerusale ne bi t'entc'a ja yá 'ye ya me Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'ut_ucagui ni 'nara ts'o_uqui te stí ø't'e pa xa hyocjh_uma'u, hangue nu'ú mi ne da

hyεgagui. ¹⁹ Pe numa mixodyoh_u de guehni himbi ne'_u gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñamga nguenda ma ndah_u ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyoh_u. ²⁰ Hangue stá zon'ah_u pa ga ñah_u. Nuga dí 'bacua ja ri thandih_u dí that'i co ya cadena ngue'a dí tø'mi nú'a ra hñ'a'ti xa ñatcaguih_u Ajuá núj_u dyá me Israelh_u.

²¹ Nu'bú nuya ndá gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara he'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'_u ma mixodyoh_u xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue hab_uraza ñama'ñ_u ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nep_u bi mámbi'_u te ra pa mi ma da yopa ña'_u ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'_u, ndunthi de gue'_u bi zønga hab_u mi 'b_u ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofo ya ja'i de hanja ri manda Ajuá. Nú'á mi ma de rá ley ra Moise ne gatho nú'a xqui 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá, pa nu'ú da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da ndá.

²⁴ Nep_u 'ra de gue'_u bi gamfri nú'a mi mąnga ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'_u bi ntsanoyasε ne bi mudi bi ma'_u. Pe ante da ma'_u ra cu Pablo bi 'ñembabi'_u:

—Go gue'a majuani bi mąnga ra bađi Isaía po rá Maça Ndađi Ajuá bi xipa ndu ma dadah_u, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yødeh_u, pe hinda zo ri mfenih_u,

ma gui hyanth_u, pe hingui ma gui pah_u te rí bõni
nú'a gui hyanth_u.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenih_u,
ne hinguí ne gui hñuxh_u nt'øde nú'a guí ødeh_u,
ne hinguí ne gui pah_u nú'a guí hanth_u.
Nu'ah_u hinguí ne gui hanth_u,
nixi gui 'yødeh_u,
nixi gui pah_u,
ngue'a hinguí ne gui ntsø'mh_u pa ga pun'a ri
ts'oquih_u.

Guehna m̄anga ra Maça T'ofò. ²⁸ Hangué pah_u xá
hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega
mpøhø nú'u hinyá xodyo. Nuga dí camfri gue
nu'á h̄a, ma da 'yøde ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi m̄anga njab_u ra cu Pablo, ya
xodyo bi ma ne mri ntsanoya sehe'u.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'm̄ahni maxøgue yo njeya
ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gatho
nú'u mi tsøni pa da ñ̄aui. ³¹ Ne mi zofo ya ja'i hanja
go ri manda Ajuá, ne mi xipabi'u de ra Zidada
Jesucristo. Himi tsu da ñ̄a, ne hinto mi hacuabi'a.

Ra 'Ra'yo Testamento
New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi,
Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

cxx

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b